

ABC

ensiaskeleet rauhankasvatukseen

Esipuhe	2
Mitä on rauhan- ja ihmisoikeuskasvatus?	3
Rauhan- ja ihmisoikeuskasvatuksen pohjana on Unescon suositus	3
Rauhankasvatuksen lähtökohtia	5
Menetelmät ja harjoitukset	9
Lämmittelyleikit	9
Luova ilmaisu	12
Mediakasvatus	16
Keskustelutaito	18
Haastattelu	20
Tärkeitä käsitteitä	21
Rauhalla on monta määritelmää	21
Ihmisoikeudet ovat samat kaikille	23
Demokratia ja tasa-arvo	28
Kestävä kehitys	38
Kestävä elämäntapa	38
Vesi kiistakapulana	42
Työ ja talous	44
Kulttuurien kohtaaminen	48
Tieto ja kokemukset vaikuttavat asenteisiin	48
Uskontojen yhteinen näkökulma	51
Liitteet ja lähteet	53

Rauhankasvatusinstituutti ry. 2007

ISBN 978-951-98763-1-3 (nid.)

ISBN 978-951-98763-2-0 (PDF)

ISBN 978-951-98763-3-7 (HTML)

Paino Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007

I love to play football and I like to read my book.

I love education, because I have all my books.

And I like to eat mango and apple so much. They are my favourite fruits.

I love peace all around

Because when peace is around you, we don't fight and we do many things.

I love to play basket ball

and mathematics is my best subject and English is my best subject.

Tina Kamara (lapsi Orun pakolaisleiriltä, Nigeriasta)

Esipuhe

ABC – ensiaskeet rauhankasvatukseen on avaus rauhan- ja ihmisoikeuskasvatukseen teemoihin. Teos ei ole kattava esitys, vaan tekijöiden tavoite on innostaa lukijaa tutustumaan aiheeseen.

*Kirja on tarkoitettu opettajille ja muille kasvattajille. Perusopetuksen uusissa ope-
tussuunnitelmissa huomioidaan aiempaa painokkaammin rauhan- ja ihmisoikeus-
kasvatuksen periaatteet ja korostetaan ihmisoikeuksia, tasa-arvoa, kulttuurien monimuotoisuutta, demokratiaa, osallistuvaa kansalaisuutta ja kestäväää kehitystä. Aiheiden irrallisuus oppiaineista tekee tavoitteiden toteuttamisesta haastavaa. ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen on lähtökohta, joka rohkaisee etsimään lisätietoja. Kirjan nettiversiosta löytyy luettelo eri teemoja syvemmin käsittelevistä sivustoista ja järjestöistä.*

ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen soveltuu käytettäväksi kouluopetuksen ohella myös nuoriso- ja järjestötyössä.

Kirjan esimerkkiharjoitukset ovat helposti sovellettavissa eri oppimistilanteisiin.

*Kirjan runot ovat Rauhankasvatusins-
tituutti ry:n tukeman Orun pakolaisleirin lasten kirjoittamia, ja ne on julkaistu sel-
laisenaan.*

*Sisällön tuottamiseen osallistuivat Min-
na Ertimo, Reeta Heino, Reijo E. Heinonen,
Riikka Jalonen, Laura Kananen, Erkka Laini-
nen, Rosa Puhakainen-Mattila, Antti Rajala,
Pirjo Riihelä, Hannele Tallqvist, Ulla Tarvai-
nen ja Aarni Tuominen.*

*Tekstit toimittivat Laura Kananen, Rosa
Puhakainen-Mattila ja Pirjo Riihelä. Kuvituk-
sen teki Laura Rantanen ja graafisen ulko-
asun sekä taiton Simo Hellsten.*

*Kiitokset kaikille hankkeeseen osallistu-
neille.*

*Kirjan toteuttamiseen saatiin ulkoasiain-
ministeriön tiedotustukea. Kirjassa esitetyt
näkömynkset eivät välttämättä edusta ulko-
asiainministeriön virallista kantaa.*

Mitä on rauhan- ja ihmisoikeuskasvatus?

Rauhan- ja ihmisoikeuskasvatuksen pohjana on Unescon suositus

Rauhan- ja ihmisoikeuskasvatus ovat osa kansainvälisyyskasvatusta. Molemmat perustuvat vuonna 1974 annettuun Unescon suositukseen yhteisymmärryksen, yhteistyön ja rauhan sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien opetuksesta. Sen mukaan

oppimisen ja käytännön toiminnan on edistettävä älyllistä ja emotionaalista kehitystä. Kasvatustyön on tähdättävä myös yhteiskunnallisen vastuun ja solidaarisuuden lisäämiseen, heikompien huomioonottamiseen ja tasa-arvon edistämiseen.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) on YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö. Järjestö perustettiin vuonna 1945 edistämään kansainvälistä yhteistyötä koulutuksen, tieteen, kulttuurin ja viestinnän aloilla. Unescon päämaja on Pariisissa. Unescon keskeisenä tehtävänä on lukutaidon lisääminen.

Unesco tunnetaan maailmanperintöluettelostaan, johon hyväksytyillä kohteilla on tärkeä merkitys maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön säilymiselle. Suomessa kulttuurikohteiden listalla ovat muun muassa Suomenlinna Helsingin edustalla, vanha Rauman puutaloalue, Petäjäveden kirkko ja Verlan pahvitehdas Jaalassa. Myös Merenkurkun saaristo ja Sammalmäen pronssikautinen röykkiöalue Lapin kunnassa kuuluvat suojelukohteisiin.

Rauhankasvatus on eettistä kasvatusta

Rauhankasvatuksessa on keskeistä ihmisen suhde omaan itseen ja muihin. Tärkeintä on oivaltaa ne yleismaailmalliset arvot ja toimintatavat, joille rauhankulttuuri rakentuu. Rauhankasvatus herättää pohtimaan ihmisarvoon ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä, tarjoaa keinoja väkivallattomaan konfliktin ratkaisuun ja antaa valmiudet väkivallan havaitsemiseen omassa elinpiirissä ja maailmanlaajuisesti.

Rauhankasvatuksen avulla tutkitaan väkivallan luonnetta ja vaikutuksia uhuriin ja tekijään. Kun ymmärtää konfliktin osapuolia ja näkemysten takana olevia syitä, on helpompi tehdä oikeudenmukaisia valintoja.

Miten rauhankasvatus toteutuu?

Rauhankasvatus kuuluu kasvatustyöhön kouluissa, nuorisotyössä, järjestö- ja harrastustoiminnassa sekä kotona. Kouluissa rauhankasvatus liittyy eri aineiden opetukseen, vapaa-ajan kasvatustoiminnassa sitä

toteutetaan yhdessä tekemisen ja kotona esimerkiksi tv-ohjelmien herättämän keskustelun lomassa.

Opetus tapahtuu keskustelun ja osallistavien menetelmien avulla. Ihmisten välille luodaan keskusteluyhteys, jossa arvojen ja asenteiden muokkaamisen ohella opitaan myös kuuntelemaan. Rauhankasvatus kannustaa hankkimaan, vertailemaan ja valikoimaan median antamaa tietoa ja arvo maailmaa. □

Rauhankulttuuri rakentuu arvoista ja asenteista

- elämän kunnioittaminen ja väkivallattomuus
- väkivallattomat kasvatusta-, keskustelu- ja yhteistyökäytännöt
- rauhanomainen konfliktinratkaisu
- kehitys- ja ympäristötarpeiden kunnioitus
- naisten ja miesten tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen
- ilmaisun, mielipiteen ja tiedon vapaus
- vapaus, demokratia ja moniarvoisuus

Rauhankasvatusinstituutti ry.

Rauhankasvatusinstituutti on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Se järjestää seminaareja, luentoja ja muuta koulutusta. Käytännön rauhankasvatusta toteutetaan vuonna 1998 käynnistyneellä Rauhankoulu-toiminnalla. Rauhankasvatusinstituutilla on oma kirjasto, joka sisältää rauhantutkimukseen liittyvien kirjojen ohella opetusmateriaaleja ja -videoita. Toimintaan kuuluu kehitysyhteistyöhankkeita ja kummikouluja.

Rauhankasvatuksen lähtökohtia

Rauhan-, ihmisoikeus- ja kansainvälisyyskasvatus ovat tavoitteiltaan ja sisällöltään melkein samanlaisia. Perustana ovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, erityisesti YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus vuodelta 1948.

Rauhankasvatus-käsite oli 1970- ja 80-luvuilla arvolatautunut. 1990-luvulla kansainvälisyyskasvatus-termi yleistyi ja myös rauhankasvatuksesta tuli käsitteenä neutraalimpi. Rauhankasvatuksen painopiste muuttui 2000-luvulla. Sodan vastustamisen sijaan tavoitteena on yksilön kriittisen ajattelun ja vastuuntunnon herättäminen.

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille

Ihmisoikeuskasvatus lisää tietoa jokaiselle kuuluvista oikeuksista ja edistää ihmisarvon kunnioittamista, oikeudenmukaisuutta ja syrjinnän poistamista. Tavoitteena on kehittää moraalista ja sosiaalista vastuuta sekä kasvattaa yhteiskunta- ja kulttuurirajat ylittävään ymmärrykseen. Ihmisoikeuskasvatus ei tarkoita vain luentoja asetuksista ja sopimuksista tai teemapäivän työpajaa vähemmistöistä. Ihmisoikeuskasvatuksella vaikutetaan asenteisiin ja sitä kautta käyttäytymiseen.

YK kehotti vuonna 1994 kaikkia jäsenmaitaan laatimaan kansallisen toimintaohjelman ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi. Tavoitteena oli tuoda ihmisoikeuskasvatus jokaisen ulottuville sekä korostaa sen asemaa erityisesti perusopetuksessa. Velvoitteiden täytäntöönpanoa ei otettu kovinkaan vakavasti. Myös Suomi epäonnistui kansallisen toimintaohjelman laatimisessa.

Rauhan- ja ihmisoikeuskasvatuksen merkkipaaluja

1948 YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen sisältyi ihmisoikeuskasvatus.

1959 YK:n yleiskokouksen hyväksymä lapsen oikeuksien julistus asetti kasvatuksen tehtäväksi lapsen moraalisen ja sosiaalisen vastuun kehittämisen.

1966 YK:n yleissopimus taloudellisista, sivistyksellisistä ja sosiaalisista oikeuksista totesi kasvatuksen olevan merkittävin ihmisten keskinäistä kunnioitusta vahvistava tekijä.

1974 Unesco laati kansainvälisen suosituksen, joka koski yhteisymmärryksen, yhteistyön ja rauhan sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien opetusta.

1

1980-luvulla kiinnostus rauhan- ja kansainvälisyyskasvatukseen kasvoi. Rauhanjärjestöt järjestivät marssseja ja pyrkivät vaikuttamaan poliittisiin päättäjiin.

1981 Yrjö Kallisen rauhanopiston kannatusyhdistys ry perustettiin. Myöhemmin yhdistyksen nimi muutettiin Rauhankasvatusinstituutti ry:ksi.

1983 ensimmäiset ammatilliset rauhanjärjestöt perustettiin. Psykologit, sosiologit, psykiatrit ja lääkärit saivat omat järjestönsä, joiden kautta edistettiin rauhaa työn ja arjen keskellä.

1985 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin kirjattiin kansainvälinen yhteistyö ja rauhan edistäminen.

1989 lapsen oikeuksien sopimus totesi ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen ja vahvistamisen olevan kasvatuksen keskeinen tehtävä.

Ihmisoikeuskasvatus koulussa

Ihmisoikeuskasvatus liittyy moniin aiheisiin. Siihen kuuluvat yhteiskunnalliset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset kysymykset sekä ympäristölliset, terveydelliset ja yhteisölliset näkökulmat. Vaikeilta ja monimutkaisilta kuulostavia teemoja on mahdollista käsitellä monin tavoin. Usein riittää jo näkökulman muutos.

Perinteisesti ihmisoikeuskysymyksiä on käsitelty historiassa, uskonossa ja yhteiskuntaopissa. Aiheeseen voi tutustua myös liikunnassa, äidinkielessä, kotitaloudessa, käsitöissä ja kuvaamataidossa. Käytetyt oheismateriaalit, tilastot ja taulukot voi valita niin, että ne toimivat ajatuksia herättävinä. Esimerkiksi matematiikan opiskelun yhteydessä voi pohtia lukutaidottomuustilastojen taustalla vaikuttavia tekijöitä.

Asenteenmuutos toteutuu varmemmin, kun oppilas saa kokemuksen toisen asemaan asettumisesta, erilaisuudesta ja epätasa-arvosta.

Esi- ja alkeisopetuksessa on keskeistä opettaa oikean ja väärän ero. Ihmisoikeus-

Yksinkertaisimmillaan ihmisoikeuskasvatus on hyvää käytöstä, toisten huomioon ottamista ja heikoimpien auttamista. Se on epäoikeudenmukaisuuden vastustamista ja vastuunkantoa. Ihmisoikeuksien edistäminen kuuluu jokaiselle.

Kansainvälistä ihmisoikeuksien päivää vietetään vuosittain 10. joulukuuta.

kasvatus tähtää erilaisuuden kunnioittamiseen, toisten hyväksymiseen ja itsetunnon vahvistamiseen. Myös omien valintojen seurausten pohtiminen on hyvä aloittaa ensimmäisiltä luokilta lähtien. Oppiminen tapahtuu satujen ja tarinoiden avulla.

Yläkouluikäisten kanssa voidaan käsitellä laajemmin oikeuksien ja velvollisuuksien suhdetta, arvoja ja asenteita sekä tutustua ihmisoikeussopimuksiin. Tavoitteena on ymmärtää, mistä ihmisoikeuksissa on kyse, tuntea niiden kehitys ja historia sekä ymmärtää järjestelmän luonne yleisellä tasolla. Menetelmistä roolipelit ja leikit havainnollistavat aihetta, myös keskustelu ja väittely ovat käyttökelpoisia.

Lukioikäisten ja aikuisopiskelijoiden kanssa tarkastelun kohteeksi voi ottaa ihmisoikeuksien juridiset velvoitteet, kansainvälisen, alueellisen ja kansallisen sääntely- ja valvontajärjestelmän. Tutustua voi myös Suomea velvoittaviin sopimuksiin ja niiden toteutumiseen. Lisäksi voidaan pohdita ihmisoikeuksien ja politiikan suhdetta, taustalla vaikuttavia tekijöitä ja kehitystä ohjailevia tavoitteita. ■

*If you are thinking a year ahead,
plan a seed,
If you are thinking the years ahead,
plan a tree
If you are thinking hundred year ahead,
educate the people.*

Kuan-Tzu (400-300 eaa)

1994 uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat otettiin käyttöön. Opetussuunnitelmassa mainittiin ihmisoikeus- ja rauhankasvatuksen toteuttaminen osana perusopetusta.

1995-2004 YK:n ihmisoikeuskasvatuksen vuosikymmen

1997 Unesco antoi julistuksen kasvatuksesta rauhaan, ihmisoikeuksien kunnioitukseen ja demokratiaan.

2000 rauhankulttuurin vuosi

2001-2010 YK:n rauhankulttuurin ja väkivallattomuuden vuosikymmen

2005 valmistui kansallinen kansainvälisyyskasvatuksen toimintastrategia, joka korostaa ihmisoikeus- ja rauhankasvatuksen merkitystä osana opetus- ja kasvatustoimintaa.

2006 uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat tulivat voimaan. Niiden arvopohjaan kirjattiin ihmisoikeuskasvatus, rauhankasvatus terminä puuttui listauksesta.

1

Selvittäkää:

- Millaisia leikkejä lapset leikkivät eri puolella maailmaa?
- Miten juhlapäiviä vietetään Iranissa, Intiassa tai Somaliassa?
- Millaista ruokaa muslimi- tai juutalaisperheissä syödään?
- Millaisia käsitöitä tehdään Nicaraguassa tai Ecuadorissa?
- Millaisia alueellisia eroja Suomessa on tapojen ja tottumusten välillä?

Ihmisoikeuksiin perehtymisen voi aloittaa tutustumalla YK:n ihmisoikeuksien julistukseen. Julistuksen sisällön toteutumista voi miettiä omassa elämässä ja kansainvälisestä näkökulmasta. Pohtikaa, mitä julistuksen artikkelit tarkoittavat käytännön elämässä. Lisäksi on mielenkiintoista pohtia julistuksen taustaa ja laatimisen ajankohtaa.

Pohtikaa:

Kirjan lopussa on lista sopimuksista, joihin Suomi on liittynyt (liite 2).

- Pohtikaa, löytyykö historiasta tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet sopimusten syntyyn?
- Mikä vaikutus kylmän sodan päättymisellä, siirtomaajärjestelmän purkautumisella ja Neuvostoliiton kaatumisella oli ihmisoikeussopimusten hyväksymiseen?

Menetelmät ja harjoitukset

Harjoitusten avulla kasvattajan on helppo aloittaa rauhan- ja ihmisoikeuskasvatuksen käsittely. Harjoituksia voi soveltaa vapaasti. Näkökulmia muuttamalla ne sopivat eri-ikäisille.

Tarkoituksena on saada osallistujat pohtimaan:

- Mikä on syynä maailman eriarvoisuuteen?
- Miten ongelmia voi ratkaista rauhanomaisesti?
- Mitä jokainen voi tehdä ympäristön, rauhan ja ihmisoikeuksien puolesta?
- Millainen toiminta lisää vuorovaikutusta ja yhteisymmärrystä?
- Miten opimme kunnioittamaan toistemme kulttuuria ja uskontoa?

Lämmittelyleikit

Lämmittelyleikeissä osallistujat tutustuvat toisiinsa. Lämmittelyleikit luovat ryhmähenkeä, rentouttavat ja poistavat jännitystä. Lämmittely johdattelee vaativampiin harjoituksiin.

Vihreä omena, punainen omena ja mato

Teema: ryhmäytyminen

Kesto: 15 min.

Osallistujamäärä: 7, 10, 13 tai 16

Ikäsuositus: 5 +

Harjoituksen kulku: osallistujat muodostavat kolme ryhmää, yksi osallistuja on ylimääräinen. Ensimmäisen ryhmän osallistujat ovat vihreitä omenia, toisen punaisia omenia ja kolmannen matoja.

Punainen omena asettuu seisomaan vihreää vastapäätä, ja parit ottavat toisi-

aan kädestä. Mato pujahtaa heidän keskelle ja jää seisomaan käsien väliin.

Roolitta jäänyt seisoo omena-matomuodostelmien joukossa. Kun hän huutaa ”punainen omena”, kaikki punaiset omenat vaihtavat keskenään paikkaa. Kun hän huutaa ”vihreä omena”, vihreät omenat vaihtavat paikkaa, ja samoin, kun hän huutaa ”mato”, madot vaihtavat keskenään paikkaa. Hän voi myös huutaa ”maanjärjestys”, jolloin kaikki vaihtavat paikkaa. Roolitta jäänyt yrittää livahtaa jonkun paikkaa vaihtavan tilalle, jolloin joku muu jää ulkopuolelle. Samat henkilöt eivät saa olla muodostelmassa uudelleen toistensa kanssa. □

Liimapopcornit

Teema: ryhmäytyminen

Kesto: 5 min.

Osallistujamäärä: 7 +

Ikäsuositus: 4 +

Harjoituksen kulku: osallistujien joukosta valitaan vapaaehtoinen Liima, muut osallistujat ovat Popcorneja. Popcornit pompivat ympäri huonetta jäykkänä, kädet varatalon sivulla. Liiman tehtävänä on liimata Popcornit itseensä hyppimällä niiden joukossa ja koskettamalla niitä. Leikin lopuksi kaikki Popcornit ovat kiinni Liimassa. □

Keiju ja Kauhu

Teema: ryhmäytyminen

Kesto: 10 min.

Osallistujamäärä: 5 +

Ikäsuositus: 4 +

Harjoituksen kulku: osallistujien joukosta valitaan Kauhu, muut osallistujat ovat Keijuja. Keijut hyppivät ja liitävät ympäri huonetta yrittäen päästä karkuun lattialla ryömivää Kauhua. Kauhun tehtävänä on koskettaa Keijuja, jolloin ne muuttuvat Kahuiksi. Lopulta kaikki Kahuiksi muuttuneet Keijut ryömivät pitkin lattiaa. □

Pääsenkö piiriin?

Teema: väkivallattomuus

Kesto: 10-15 min.

Osallistujamäärä: 8 +

Ikäsuositus: 10 +

Harjoituksen kulku: osallistujien joukosta valitaan kahdesta kolmeen vapaaehtoista. Vapaaehtoiset menevät pois huoneesta, kuulomatkan ulottumattomiin. Huoneeseen jääneet seisovat piirissä hartiat kiinni toisissaan. Puhua ei saa. Ulkopuolella odottavat kutsutaan paikalle yksi kerrallaan. Heidän tehtävänsä on päästä piiriin. Mukaan pääsee ainoastaan pyytämällä tai väkivallattomia eleitä käyttäen. Jos osallistuja yrittää rinkiin väkisin, piiri hajaantuu ja muodostuu uudelleen. Vapaaehtoinen jätetään ulkopuolelle. Kun vapaaehtoinen pyytää tai muuten ystävällisesti esittää toiveen päästä mukaan, piiri avautuu hänelle.

Tehtävä puretaan kaikkien vapaaehtoisten keksittyä, miten piiriin pääsee. Pohtikaa, miltä tuntui olla ulkopuolinen, miltä tuntui, kun pääsi piiriin, mutta piiri hajosi ja sulki uudestaan ulkopuolelle, ja miten mukaan pääsi. □

Arvojana

Teema: arvot ja asenteet

Kesto: 15 min. +

Osallistujamäärä: 5 +

Ikäsuositus: soveltaen sopii kaikille

Tarvikkeet: kartonkia, tussi

Harjoituksen kulku: huoneen molempiin pätyihin kiinnitetään kyltit, joissa lukee ”samaa mieltä”, ja ”eri mieltä”. Tilan keskelle kuvitellaan jana. Harjoituksen vetäjä lukee osallistujille erilaisia väitteitä, joiden jälkeen he siirtyvät janalla lähemmäksi sitä kylttiä, joka vastaa heidän mielipidettään. Keskellä on neutraali alue, joka vastaa En osaa sanoa -vaihtoehtoa.

Väitteet voivat olla provosoivia, joko tosia tai keksittyjä:

- Jos toinen haukkuu tai kiusaa minua, minulla on oikeus lyödä.

- Jos joku uhkaa minua tai perhettäni, aseini puolustautuminen on oikeutettua.
- Jokaisella on oikeus asua missä haluaa.
- Vammaisilla ei ole samoja ihmisoikeuksia kuin muilla.
- Homopareille ei saa antaa adoptio-oikeutta.
- Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia.
- Maahanmuuttajien on sopeuduttava suomalaiseen kulttuuriin.
- Kierrätyksestä on tehtävä lakisääteistä.
- Kansallisilla tuomioistuimilla on ensisijainen vastuu tuomita sotarikoksista.
- Kuolemanrangaistus on joissakin tapauksissa oikeutettu.

Jokaisen väitteen jälkeen tilanne puretaan kysymällä, miksi osallistujat seisovat valitsemassaan paikassa. Ääripäiden perustelut on hyvä kysyä joka kerta. Kenenkään mielipidettä ei saa arvostella. □

Symbolien selitykset

Osallistujat:

1-3 osallistujaa

4-10 osallistujaa

10 tai useampia osallistujia

Useimmissa harjoituksissa kyse on osallistujien vähimmäismäärästä.

Harjoituksen kesto:

5-15 minuuttia

45 minuuttia

1 tunti

2 tuntia tai enemmän

Luova ilmaisu

Luova ilmaisu sopii rauhan- ja ihmisoikeuskasvatukseen. Roolipelejä, leikkejä, draamaa, piirtämistä ja muita taiteellisia menetelmiä voidaan käyttää lähes kaikkien aiheiden käsittelyyn.

Luova ilmaisu

- kehittää tunteiden käsittely- ja ilmaisukykyä (tunnetaso)
- auttaa käyttämään kehon kieltä (fyysinen taso)
- auttaa ymmärtämään omia reaktioita, avaa asenteita ja ennakkoluuloja (tunnetaso)
- parantaa vuorovaikutustaitoja (sosiaalinen taso)

Draama Rauhankoulun menetelmänä

Rauhankoulu on Rauhankasvatusinstituutin ja Suomen Rauhanliiton yhteinen rauhankasvatustyön menetelmä. Rauhankoulu toimii Rauhansemalla Helsingin Pasilassa.

Lähtökohtana on väkivallattomuus. Menetelmiin kuuluvat leikit, roolipelit ja draamatarinat. Harjoitukset valitaan ryhmän iän, koon ja ennalta sovitun aiheen mukaan. Rauhankoulussa voidaan käsitellä koulukiusaamista, pakolaisuutta, rasismia tai katuväkivaltaa. Draaman keinoin voidaan tutkia myös positiivisia tunteita.

Draama

Draama on keino kokeilla, miltä tuntuu olla joku toinen. Osallistujat voivat roolin varjolla tuoda esiin näkökulmia, joita on muuten vaikea ilmaista. Draaman avulla voidaan lähestyä erilaisia arvo-, etiikka-, moraali- ja estetiikan käsityksiä. Ristiriitatilannetta dramatisoimalla voidaan tarkastella ongelman osatekijöitä ja erilaisia ratkaisuja: vaikeita asioita käsitellään etäännyttämällä. Pienten lasten kanssa konfliktitilanne voidaan näytellä kuvittelemalla tilanne taikametsään.

Draamakasvattajalta vaaditaan uskallusta olla läsnä ryhmän edessä. Haastavia aiheita on pyrittävä käsittelemään avoimesti, mikä vaatii rohkeutta myös osallistujilta. Ryhmän yhteinen kokemus korostuu yksilösuoritusten sijaan. Osallistujilta ei edellytetä varsinaisia esiintymistaitoja eikä ketään pakoteta mukaan. Ennen harjoituksen aloittamista ryhmän on tehtävä yhteisiä lämmittelyharjoituksia, koska rooliin pääseminen voi olla vaikeaa.

Draamarajoituksen aluksi ohjaaja selvittää osallistujille, miten rooliin asetetaan ja miten siitä poistutaan. Siirtymistä helpottaakseen ohjaaja voi antaa äänimerkin, jonka kuulleessaan osallistujat menevät rooliinsa tai astuvat siitä ulos.

Valokuva

Teema: väkivallaton konfliktinratkaisu

Kesto: 60 min.

Osallistujamäärä: 5 +

Ikäsuositus: 10 +

Tarvikkeet:

Harjoituksen kulku: osallistujat keskustelelevat pienryhmissä todellisista tai kuvitelluista väkivaltatilanteista. Ryhmä valitsee niistä yhden kertomuksen aiheeksi. Osallistujat muodostavat asetelman, joka kuvaa tapahtumaa, kuten valokuva. Kuvat esitetään vuorotellen muille ryhmille, jotka yrittävät arvata, mitä valokuvassa tapahtuu.

Tarkoitus on etsiä tilanteelle vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Katsojat voivat kysyä lisää tilanteesta:

Ajatusäänet

Katsoja koskettaa henkilöä, jonka ajatukset haluaa kuulla. Vaihtoehtoisesti katsoja voi ehdottaa, mitä patsas ajattelee.

Liikkuvat patsaat

Patsas esittää, mitä tilanteessa tapahtuu. Ohjaaja saa pysäyttää tilanteen milloin tahansa. Katsojat voivat ehdottaa erilaisia tapahtumankulkuja, joista valitaan yhteisesti mitä patsas tekee. Ohjaaja voi myös kelata tilannetta takaisinpäin, jos valittu vaihtoehto ei tuo ratkaisua. Tällöin palataan alkuperäiseen asetelmaan. Osallistujat voivat kokeilla eri toimintatapoja ja yrittää löytää realistisen ratkaisun. Aina konfliktia ei kyetä ratkaisemaan. Esitysten jälkeen tilanteet puretaan keskustelemalla. □

Draamatarina

Draamatarina tarkoittaa kehystkertomusta, joka rakentuu ja kehittyy tarinan edetessä ja osallistujien muokatessa valinnoillaan tarinaan sisältöä. Kehystekstiksi valitaan esimerkiksi uutinen, joka kertoo henkilöiden välisistä jännitteistä, näkemyseroista tai konflikteista.

Ohjaajan tehtävä on auttaa osallistujia pääsemään sisään tilanteeseen. Hän voi osallistua draamatarinaan myös roolihenkilönä. Roolissa esiintyessään ohjaaja käyttää jotakin näkyvää tunnusta, kuten hattua, joka on helppo ottaa pois ohjaustilanteen ajaksi. Draamatarina on vaativa, mutta onnistuessaan palkitseva menetelmä.

Ranskan lähiömellakat

Harjoituksen pohjana on kolme Helsingin Sanomien uutista vuoden 2005 Pariisiin ja Toulousen lähiömellakoista (liite 1)

Teema: rasismi, syrjäytyminen, jengiytyminen, ryhmien väliset konfliktit, katuväkivalta

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: 11 +

Tarvikkeet: Ranskan lähiömellakoita käsittelevät lehtiutiset (liite 1), paperia, kynä, ohjaajalle hattu, kävelykeppi tms. tunnus

Harjoituksen valmistelu:

- Tarinan tapahtuma-aika ja -paikka: osanottajat tutustuvat kehyskertomukseen ja tapahtumien taustoihin sanomalehtiutisten avulla.
- Tapahtumapaikan kartta: ryhmälle ilmoitetaan, miten esimerkiksi luokkahuonetta käytetään tarinan näyttämönä ja missä kulkevat rajat. Rakennukset, tiet, puistot ja muut tärkeät paikat piirretään fläppi- tai liitutaalulle.
- Ryhmätyöskentely: koko ryhmä toimii yhdessä, jakautuu pienryhmiin tai työskentelee pareittain. Harjoituksen kestoista ja tauoista sovitaan etukäteen.

Menetelmiä:

- Kirje: joku osallistujista saa kirjeen, joka vie draamaa eteenpäin. Ohjaaja kirjoittaa kirjeen etukäteen.
- Asukaskokous: pormestari (ohjaajan roolihaamo) kutsuu koolle asukaskokouksen, joka muodostuu koko ryhmän jäsenistä.

- Julkilausuma: asukaskokous tekee yhteisen julkilausuman tai toimenpide-ehdotuksen asiantilan parantamiseksi.

Harjoituksen kulku: ohjaaja kertoo ryhmälle, että he ovat uutisessa esiintyvän 18-vuotiaan Diawaran luokkakavereita ja Montreuilin koulun oppilaita. Ohjaaja on heidän opettajansa. Jokainen Montreuilin koulun oppilas esittelee itsensä ja kertoo millainen suhde hänellä on Diawaraan. Esimerkiksi: "Olen Michel ja pelaan jalkapalloa samassa joukkueessa Diawaran kanssa".

Esittelykierroksen jälkeen opettaja lukee luokalle järkyttävän uutisen aamun lehdestä. Siinä kerrotaan heidän luokkatoveristaan Diawarasta, joka ei ole saapunut kouluun:

"Kaverukset Souare (20) ja Diawara (18) pidätettiin Montreuilissa Pariisin lähiössä sunnuntai-iltana, koska poliisien etsinnässä heidän autostaan löytyi muovipullo, jonka pohjalla oli sentin verran bensaa. Lisäksi autossa oli rättejä. Samana iltana Montreuilissa oli sytytetty palamaan roskakoreja ja autoja. Nuorukaisia pidettiin sunnuntai-illasta keskiviikkoon asti pidätettyinä epäiltynä polttopullon hallussapidosta.

Keskiviikkona Bobignyssä Pariisin itäpuolella järjestetyssä pikaoikeudenkäynnissä kaksikko vapautettiin, koska tuomioistuimien ei löytänyt mitään todisteita siitä, että autossa ollut bensiini olisi ollut tarkoitettu tulipalojen sytyttämiseen."

Opettaja kysyy oppilailta, kuinka paljon he tietävät mellakoiden tapahtumista ja ovatko he olleet itse osallisina niissä.

Opettaja jatkaa lukemista:

"Tämä oikeudenkäynti on floppi", kuvasi puolestaan Diawaran asianajaja Philippe Stepniewski. Aralta vaikuttanut Souare työskentelee siivoojana, eikä häntä ole

koskaan tuomittu mistään, kertoi hänen asianajajansa Stephane Lin. Hänen mukaansa autossa ollut bensiini oli tarkoitettu autoon ja siivoamista varten. Bensiiniä voi periaatteessa käyttää myös polttopullon polttoaineena ja rättejä sytytyslankana.”

Sekä opettaja että oppilaat astuvat ulos rooleistaan. Osallistujat muodostavat neljän hengen ryhmiä, jotka kuvaavat tilanteen, jossa poliisit pidättävät Souaren ja Diawaran (Valokuva-harjoitus). Ryhmillä on 10 minuuttia aikaa muodostaa valokuva. Jokainen ryhmä esittää vuorollaan oman kuvansa. Ohjaaja kysyy ryhmältä, mitä he näkevät tilanteessa. Kuva voi myös puhua. Tällöin joku osallistujista koskettaa patsaskuvan henkilöä, joka kertoo tilanteesta enemmän.

Ohjaaja pyytää osallistujia muodostamaan mielipidejanan (Arvojana-harjoitus) sen mukaan, ovatko heidän mielestään pojat syyllisiä vai eivät.

Draamatarina jatkuu ja ohjaaja jatkaa uutisen lukemista:

”Ranskan poliisi oli keskiviikkoon mennessä pidättänyt 1462 mellakoinnista epäiltyä ihmistä. Tähän saakka 229 on tuomittu vankeuteen pikavauhtia järjestetyissä oikeudenkäynneissä. Heistä 56 on alaikäisiä. Ranskan sisäministeri Nicolas Sarkozy ilmoitti keskiviikkona, että kaikki tuomitut ulkomaalaiset karkotetaan maasta, vaikka heidän oleskelulupansa olisivat kunnossa. Pyysin prefekteiltä [keskushallintoa alueilla edustavilta virkamiehiltä] että tuomitut ulkomaalaiset [...] karkotetaan maasta heti”, Sarkozy sanoi parlamentille.

Pariisin pormestari on lähettänyt kirjeen, jolla hän kutsuu Montreuilin kaupunginosan asukkaat yhteiseen asukaskokoukseen käsittelemään alueen mellakoita (kirje).

Ohjaaja ottaa pormestarin roolin ja kutsuu läsnäolijat asukaskokoukseen. Aluksi tehdään esittelykierrros, jossa jokainen esittelee itsensä. Osallistujat ottavat uuden roolin. Esimerkiksi: ”Olen Pierre, leipäkauppias ja asunut täällä koko ikäni”. Pormestari johtaa puhetta ja kysyy alueen asukkailta, miten tilanne pitäisi ratkaista. Asukaskokous päättyy julkilausumaan, joka sisältää parannusehdotukset kaupunginjohdolle.

Draamatarina päättyy sovittuun merkkiin. Osallistujat ja ohjaaja keskustelevat esiin nousseista aiheista. □

Roolipeli

Roolipeli on draamatarinaa laajempi esitys, jossa osallistujat samaistuvat johonkin roolihenkilöön. He pääsevät asettumaan toisen ihmisen asemaan ja tarkastelemaan asioita eri näkökulmasta.

Roolipeli on suurelta osin improvisoitu ja voidaan toteuttaa kahdella tavalla: kertomusroolipelissä on mukana tarinan kulkua ohjaava kertoja sekä näyttelijät. Tilanneroolipelissä ohjaaja ja osallistujat keksivät tarinaa yhdessä pelin edetessä. Koko ryhmän ei tarvitse osallistua näyttelämiseen. Aiheena voi olla arkinen tilanne tai päivänpolttava uutinen.

Roolipeli toimii parhaiten, kun se on lyhyt. Roolipelin herättämien tunteiden purkamiseen on varattava aikaa heti pelin päätyttyä. Ohjaajan on muistutettava osallistujia, että heidän on kyettävä astumaan ulos roolistaan ja tarkastelemaan esitettyä tilannetta ulkoapäin. Aikaa kannattaa käyttää roolipelin uusimiseen ja erilaisten ratkaisujen kokeiluun. Roolipeli voidaan laajentaa simulaatioksi, jossa esitetään esimerkiksi kuviteltu oikeudenkäynti, haastattelu tai parlamentin istunto.

Mediakasvatus

Mediakasvatus opettaa kriittisyyttä

Media on kaikkialla läsnä, ja sitä on hyvä oppia tulkitsemaan. Media välittää ideologioita, mielipiteitä sekä poliittisia näkökantoja ja luo tietynlaisen kuvan todellisuudesta. Media valaisee ihmisten ja yhteisöjen toimintaa. Se konkretisoi, milaista on elää pakolaisena tai asua sodan runtelemassa maassa, ja kertoo arvovalinnoista sekä maailmapolitiikan linjauksista. Yhteiskunnan poliittiset ja taloudelliset tavoitteet vaikuttavat aihevalintoihin sekä niiden sisältöön.

Saman median tuottamat viestit voivat olla keskenään ristiriitaisia, ja todellinen sanoma voi olla vaikeasti tunnistettavissa. Asenteita ja arvoja muokataan myös viihteen ja mainosten avulla.

Mediakasvatus opettaa ymmärtämään median rakenteita ja toimintaa, ja sitä miten viestimet tuottavat merkityksiä. Kriittisyyttä opitaan vertailemalla tietoa ja kyseenalaistamalla viestin sanomaa. Mediaa tutkittaessa käsittelyyn voidaan ottaa viestin sisältö tai sen syntyyn vaikuttavat tekijät: kuka valitsee uutisen näkökulman, mikä tekee tapahtumasta uutisen ja mihin uutisoinnilla pyritään.

Kuvat kertovat

Teema: kuvantulkinta ja mediakriittisyys

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 6 +

Ikäsuositus: 12 +

Tarvikkeet: sanoma- ja aikakauslehtiä, kartonkia, värillistä paperia, värikyniä ja tusseja, liimaa sekä sakset.

Harjoituksen kulku: osallistujat jakautuvat kahden tai kolmen hengen ryhmiin. Ryhmät tutkivat lehtien mainos- ja uutiskuvia.

Ryhmät miettivät, millaista mielikuvaa ja ajatusmaailmaa kuvat levittävät, ketä niissä kuvataan, mitä kuvat jättävät kertomatta tai mitä kuvien ulkopuolella tapahtuu. Kuvista kerätään kartongille kollaasi, johon osallistujat kirjaavat huomioitaan, ajatuksiaan ja kysymyksiään aiheeseen liittyen. Kollaaseista keskustellaan yhdessä harjoitteen päätteeksi. □

Mediaseuranta

Teema: mediakriittisyys

Kesto: päivä tai viikko

Osallistujamäärä: 1 +

Ikäsuositus: 10 +

Tarvikkeet: työkaluna käytetään tiedotusvälineitä (tv, radio, sanoma- ja aikakauslehdet sekä internet)

Harjoituksen kulku: osallistujat tutustuvat yksin tai ryhmätyönä eri tiedotusvälineiden uutisointiin. He voivat seurata yhden uutisen uutisointia eri tiedotusvälineissä päivän ajan tai seurata yhden tiedotusvälineen uutisointia viikon ajan tehden muisiinpanoja säännöllisesti. He voivat myös tutkia, mitkä teemat toistuvat ja miten tiedotusvälineiden tapa käsitellä aiheita eroaa toisistaan. Mikä on syynä eroihin? Havaintoja verrataan lopuksi yhdessä. □

Ihmisoikeudet uutisissa

Teema: ihmisoikeudet ja mediakriittisyys

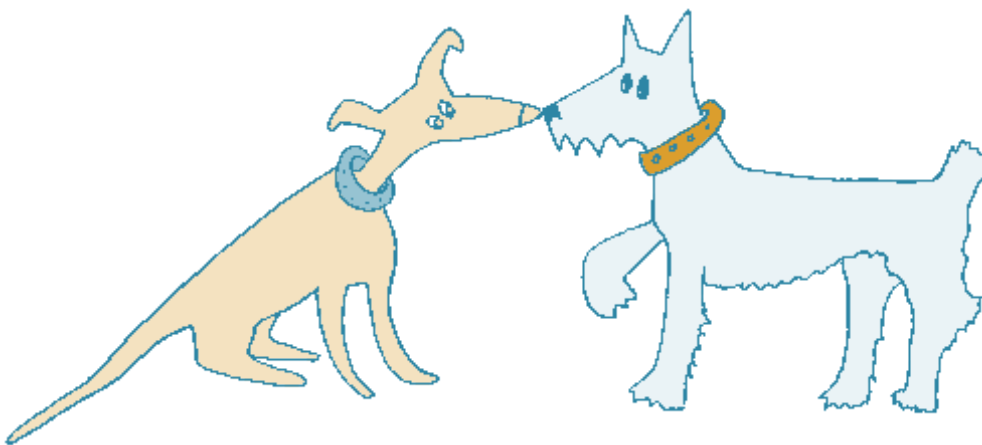
Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 2 +

Ikäsuositus: soveltaen sopii kaikille

Tarvikkeet: sanoma- ja aikakauslehtiä, ajankohtaisohjelmia

Harjoituksen kulku: osallistujat pohtivat pienryhmissä tai pareittain tiedotusvälineissä uutisoituja tapahtumia ihmisoikeuskäsitteestä. Lähteenä käytetään uutisia, lehtikuvia ja ajankohtaisohjelmia. Osallistujat miettivät, miten uutisissa kuvatut tapahtumat vaikuttavat yksittäisen ihmisen tai yhteisön arkeen. He pohtivat tapahtumien taustatekijöitä ja olisiko tilanne voitu estää. Harjoitusta helpottaa tutustuminen ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistuksen tai lapsen oikeuksien sopimuksen (liitte 2). □

Keskustelutaito

Keskustelutaitojen harjoittaminen kehittää kykyä esittää mielipiteitä sekä käsitellä tietoa analyttisesti. Omia ajatuksia voi testata ja niihin saa uutta näkökulmaa, koska epäloogisuudet tulevat keskustelussa helpommin esiin. Keskustelu lisää itseymmärrystä muiden ihmisten antaman palautteen ansiosta. Toisten kunnioittaminen on keskustelussa tärkeää ja sujuvuutta helpottaa yhteisistä säännöistä sopiminen.

Puhesopimus

Teema: keskustelu, vuorovaikutustaidot

Kesto: 2 h +

Osallistujamäärä: 2 +

Ikäsuositus: 9 +

Tarvikkeet: paperia, kyniä, iso paperi, tusseja

Harjoituksen kulku: osallistujat jakautuvat neljän hengen ryhmiin. Ryhmä valitsee kirjurin. Jokainen ryhmä miettii kuusi ohjetta, joita noudattamalla

- 1) kaikkien mielipiteitä kuunnellaan
- 2) kaikki saavat osallistua ja oppia
- 3) ryhmä pääsee yhteisymmärrykseen

Ohjeiksi voidaan kirjata ”annetaan jokaiselle suunvuoro”, ”ei puhuta toisten päälle”, ”kuunnellaan toisten sanomisia” ja ”jokaisen ajatukset ovat yhtä arvokkaita”.

Harjoituksen päätteeksi ohjeet luetaan ääneen ja niistä kootaan kuusi tärkeintä sopimukseksi, joka laitetaan näkyviin.

Sopimusta arvioidaan jonkin ajan kuluttua. Jos koko sopimusta on vaikea noudattaa, voidaan valita yksi tai kaksi ohjetta, joita noudatetaan kerrallaan. □

Tutkiva puhetapa

Suurin osa puheesta on kiistelevää tai myötäilevää. Rakentavinta on puhe, joka rohkaisee osanottajia ilmaisemaan mielipiteensä ja kyseenalaistamaan näkökulmia. Tutkivaa puhetta pitää opetella tietoisesti.

Kiistelevässä puheessa pyritään voittamaan toinen perusteluja kuulematta. Omia mielipiteitä perustellaan vain harvoin. Myötäilevä puhe on kiistelevän puheen vastakohta ja voi olla yhtä hedelmätöntä. Myötäilevä puhuja ei halua olla eri mieltä tai uskalla tuoda omia näkemyksiään esiin.

Tutkivassa puhetavassa pyritään löytämään ongelmaan ratkaisu ja käsittelemään aihetta syvemmin. Kaikkia osanottajia rohkaistaan kertomaan mielipiteensä ja perustelemaan ne. Vaihtoehtoja punnitaan ennen päätöksen tekoa ja kyseenalaistaminen on sallittua. On hyvä oppia kysymään ”Mitä mieltä olen?”, ”Miksi ajattelen niin?” ja ”Voinko muuttaa mielipidettäni?”.

Väittely

Väittelyssä ryhmille annetaan vastakkaiset näkemykset jostakin aiheesta. Ryhmien on perusteltava kantansa ja haastettava toisen ryhmän näkemys. Puheenjohtaja huolehtii, että kaikki saavat puhua ja etteivät puheenvuorot veny liikaa. Myös yleisöllä on mahdollisuus esittää kysymyksiä. Väittelyssä pyritään perusteltuun argumentointiin.

Olenko oikeassa?

Teema: väittely

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: 12 +

Harjoituksen kulku: Ryhmä jaetaan kahteen osaan, ja molemmille annetaan vastakkaiset väitteet. Tarkoituksena ei ole esittää mahdollisimman taitavia argumentteja, vaan laajentaa näkökulmaa. Ryhmillä on ennen väittelyä aikaa miettiä perusteluja väittämilleen. Ryhmät valitsevat keskuudestaan kaksi väittelijää. Väittely käydään hyvien väittelytapojen mukaisesti, asiallisesti ja tarkasti perustellen. Ryhmät tai ryhmien edustajat voivat pyytää puheenjohtajalta väliaikaa, jonka aikana ryhmä miettii uusia perusteluja tai ohjeistaa väittelijöitä. Lopuksi väittelijät tekevät lyhyen yhteenvedon esittämistään väitteistä ja kertovat, millaista keskustelua ryhmässä käytiin aiheesta. □

Aivoriihi

Teema: keskustelu

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: 12 +

Harjoituksen kulku: valitaan ongelmatilanne, jolle on olemassa useita ratkaisumahdollisuuksia. Tilanne esitellään ryhmälle, ja kaikki ratkaisuehdotukset kootaan fläppi- tai liitutaalulle. Kaikki vastaukset kirjataan sellaisenaan selityksiä vaatimatta, eikä niitä arvioida tai arvostella. Tavoitteena on, että ideat ja mielipiteet saavat virrata vapaasti.

Vastaukset ryhmitellään, ja ne hyväksytään tai hylätään yhteisen keskustelun jälkeen. Lopuksi ryhmä ratkaisee ongelman. Aivoriihi kannustaa aktiiviseen osallistumiseen ja innostaa luovaan ajatteluun. Menetelmä sopii sekä teoreettisten että käytännön ongelmien käsittelyyn. □

Keskustelupiiri

Teema: keskustelu

Kesto: 20 min. +

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: 8 +

Harjoituksen kulku: osallistujat muodostavat kaksi sisäkkäistä piiriä, jossa he istuvat kasvokkain. Osallistujat ja keskustelevat etukäteen päätetystä aiheesta vastapäätä istuvan kanssa kolmen minuutin ajan, jonka jälkeen piirin sisäpuolella istuvat siirtyvät oikealle uuden keskustelukumppanin kohdalle. Näin jatketaan piirin ympäri. □

Haastattelu

Nähty ja koettu jättää muistijäljen, joka ei unohdu helposti, ja käsitteet konkretisoituvat haastattelutilanteessa. Haastatella voi henkilöitä, jotka työskentelevät ihmisoikeus- ja rauhankysymysten parissa tai joilla on omakohtaisia kokemuksia sodasta tai ihmisoikeusloukkauksista. Myös eri kulttuureihin voi tutustua haastattelemalla niiden edustajia.

Kulttuurien välistä ymmärrystä lisää toiseen kulttuuriin ja sen tapoihin perehtyminen. Väärinkäsityksiä syntyy usein, kun ei ymmärretä, mitä asioita toisesta kulttuurista tuleva arvostaa tai pitää normaalina käytöksenä ja miksi. Eri kulttuureja kannattaa lähestyä arjen tapojen kautta, tutustumalla ruokaan, musiikkiin, kuvataiteeseen tai opettelemalla kansantanssin alkeita. Opittuja asioita ja omaa oppimista tarkastellaan oppimispäiväkirjan avulla. ■

Oppimispäiväkirja:

- edistää oppimista ja opitun mieleen palauttamista
- kehittää tiedon jäsentämistä ja kriittistä ajattelua
- on toteuttamistavaltaan vapaamuotoinen
- tukee itsenäistä ajattelua
- auttaa hahmottamaan oman oppimisen taitekohtia, onnistumisen ja epäonnistumisen hetkiä

Moniarvoinen kulttuuri

Teema: kulttuurien kohtaaminen

Kesto: pitkä ajanjakso

Osallistujamäärä: 2 +

Ikäsuositus: 10 +

Harjoituksen kulku: haastattelu voidaan toteuttaa mielipidekyselynä, ja koota tuloksista posterit tai portfolio. Kyselyn voi tehdä koulussa, työpaikalla tai omassa pihapiirissä, ja sillä voidaan kartoittaa asenteita, uskontojen ja kulttuurien määrää tai vaikka koulussa puhuttuja kieliä. Kyselylomakkeen laadinta, samoin kuin itsenäinen tiedonhaku ja tutkimus vaativat aiheeseen perehtymistä ja erilaisten työkalujen hallintaa. Kyselyn tulokset, niistä koottu posterit tai portfolio, esitetään muille. □

Tärkeitä käsitteitä

Rauha, demokratia ja jokaiselle kuuluvat ihmisoikeudet liittyvät toisiinsa. Näitä arvoja pitää toteuttaa kaikkialla maailmassa. Eri puolilla maailmaa elävien ihmisten hyvinvointi, tai pahoinvointi, heijastuu kaikkialle, eikä maailmassa vallitsevaa eriarvoisuutta voi välttyä huomaamasta.

YK on määritellyt vuosituhattavoitteissaan, mitä muutoksia tarvitaan, jotta kaikilla maailman ihmisillä olisi vakaampi ja turvatumpi elämä. Länsimailta tarvitaan edelleen taloudellista panosta kehitysmaiden hyväksi. Lisäksi kaivataan kansainvälistä tahtoa sekä päättäväistä toimintaa.

Rauhalla on monta määritelmää

Rauha ei tarkoita vain ristiriitojen poissaoloa, vaan oikeudenmukaisuuden läsnäoloa.

Martin Luther King, 1963

Rauhan saavuttaminen on vaikeampaa kuin vihollisen voittaminen. Norjalainen rauhantutkija Johan Galtung nimittää negatiiviseksi rauhaksi suhteellisen pysyvää tilaa, josta sota tai väkivalta puuttuvat tai vähenevät. Tässä määritelmässä sota on lähtökohta ja ihmisten välisiin suhteisiin luonnostaan kuuluva ilmiö.

Positiivinen rauha tarkoittaa dynaamista, jatkuvaa prosessia, jossa konfliktitilanteita ratkaistaan väkivallattomasti ja kaikkia osapuolia hyödyttävällä tavalla voittajan ja häviäjän, tai syyllisten, etsinnän sijaan. Johan Galtungin mielestä väkivallan muotojen kartoittaminen ja syvälinen ymmärtäminen on tarpeen ennen kuin pysyvän rauhan rakentamisen on mahdollista. Hän on luonut myös käsitteen rakenteellinen väkivalta.

Kylmän sodan aikakausi on hyvä esimerkki tilanteesta, jossa rauha oli muodollinen, juridinen saavutus eikä tosiasiallinen yhteisöllinen tila. Konflikti oli ratkaisematon, jäädytetty ja potentiaalisesti väkivaltainen. Tästä syystä aikaa nimitetään kylmäksi sodaksi kylmän rauhan sijaan.

Rauhanajattelun historiaa

Useissa varhaiskulttuureissa sodankäynti keskeytettiin sadonkorjuu- ja kalastuskautena. Rauhanajan julistamiseen liittyi rituaaleja, kuten rauhanpiipun polttaminen, rauhanateriat ja -suudelmat. Verenvuodatus oli kiellettyä, ja sopimuksen noudattamista valvoi koko yhteisö. Hyvin varhain taisteluista luovuttiin myös uskonnollisten paikkojen läheisyydessä, ja turvapaikkaoikeus takasi koskemattomuuden jumalanrauhalle pyhitetyissä temppeleissä.

Idän korkeakulttuureissa rauhan yhteiskunnallinen ja materiaallinen merkitys jäi taka-alalle yksilön sisäisen rauhantilan etsimisen korostuessa jatkuvan sodankäynnin keskellä. Rauha alkoi merkitä henkisen kärsimyksen lakkaamista. Hindulaisuuden, buddhalaisuuden ja Kiinan uskontojen mukaan ihminen saavuttaa rauhan vain oivaltamalla ikuisen maailmanjärjestyksen ja yhtymällä siihen.

Kristinuskon piirissä käsitys rauhasta kehittyi kahteen suuntaan. Poliittinen käsite juontaa juurensa keisari Augustuksen valtakaudella alkaneesta pitkästä rauhankaudesta Pax Romanasta (Rooman rauha). Roomalaisten aseinen turvattu Pax Romana oli Rooman valtakunnan taloudellista kukoistusaikaa, jossa rauhan oikeudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys korostui. Yksilökeskeisen ja uskonnollis-filosofisen merkityksen syntyyn vaikuttivat stoalaisten mielenrauha-käsite ja uusplatonilainen ajatus ihmisen tavoitteena olevasta yhdenytymisestä korkeimpaan ykseyteen. Ensimmäisistä vuosisadoista alkaen kirkoissa on rukoiltu sekä taivaallisen rauhan että maallisen yhteiskunnan puolesta. □

Pohtikaa mitä rauha on tarkoittanut eri aikakausina ja eri kulttuureissa.

Rauhankäsitekartta

Teema: rauha-käsite

Kesto: noin 15 min.

Osallistujamäärä: 4 +

Ikäsuositus: sopii kaikille

Tarvikkeet: paperia ja kyniä.

Harjoituksen kulku: osallistujat jakautuvat neljän hengen ryhmiin. Ryhmät pohtivat, mitä ihminen tarvitsee kasvaakseen ja elääkseen rauhassa? Vastaukset kirjoitetaan paperilapuille, yksi vastaus yhdelle lapulle. Tämän jälkeen ryhmä valitsee viisi tärkeintä vastausta ja karsii vastaukset kolmeen. Kolme tärkeintä vastausta esitellään muille ryhmille ja laput kootaan ”rauhanpuuksi”. Vertailkaa vastauksia ja miettikää ovatko vastaukset samanlaisia kaikkialla maailmassa ja eri uskontojen ja kulttuurien välillä. □

Ihmisoikeudet ovat samat kaikille

”Kaikki ihmiset syntyvät vapaana ja tasa-vertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”

(YK:n ihmisoikeuksien julistus 1. artikla)

Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle. Niitä ei voi ottaa pois, ei edes henkilön omasta toiveesta. Ne ovat voimassa kaikkialla ja samat taustasta, sukupuolesta, etnisestä alkuperästä, kansallisuudesta, taloudellisesta tilanteesta tai yhteiskunnallisesta asemasta, vakaumuksesta, uskonnosta tai mielipiteestä riippumatta.

Ihmisoikeudet ovat kansainvälisin sopimuksin määritellyjä oikeuksia ja velvollisuuksia, joiden toimeenpano ja valvonta on valtioiden vastuulla. Ihmisoikeuksia alettiin kirjata lakeihin 1600- ja 1700-luvuilla liberalismiin ja valistusajattelun aikoihin. Ihmisoikeudet eivät kuuluneet kaikille, vaan määräytyivät henkilön syntyperän ja yhteiskunnallisen aseman perusteella. Ne olivat miesten oikeuksia, *rights of man*, *droits de l’homme*. Miestenkin kohdalla ihmisoikeudet koskivat vain vapaita ja taloudellisesti itsenäisiä miehiä. Naiset, lapset, palvelijat ja orjat jäivät näitä oikeuksia vaille.

YK:n ihmisoikeuksien julistus

Nykyisin voimassa oleva ihmisoikeusjärjestelmä on kehittynyt toisen maailmansodan jälkeen. Sodan tapahtumien, juutalaisten kansanmurhan sekä muiden natsien vainojen kohteeksi joutuneiden ihmisryhmien kohtalon herättämänä kansainvälinen yh-

teisö halusi luoda järjestelmän, joka ehkäisee vastaavien tapahtumien toistumisen.

YK:n peruskirja vuodelta 1945 ja muutamia vuotta myöhemmin valmistunut YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus luovat pohjan nykyiselle ihmisoikeus-

Mohandas Gandhi

Mohandas Karamchand Gandhin (1869-1948) tavoite ei ollut vain fyysisestä väkivallasta pidättäytyminen, vaan henkinen vapautuminen (satyagraha). Miljoonat ihmiset pitivät Winston Churchillin puolialastomaksi fakiiriksi nimeämää intialaista hindua väkivallattoman vastarinnan suurimpana esimerkkinä.

Gandhi valmistui asianajajaksi Lontoossa 1891, mutta epäonnistui lakimiehen ammatin harjoittamisessa Intiassa ja matkusti Etelä-Afrikkaan. Matkalla Pretoriaan vuonna 1893 Gandhi kieltäytyi kehotuksista huolimatta siirtymästä kolmannen luokan vaunuun. Hänet poistettiin junasta. Gandhi päätti toimia maassa asuvien intialaisten oikeuksien parantamiseksi ja alkoi toimeenpanna väkivallattomia kampanjoita, joissa kieltäydettiin yhteistyöstä viranomaisten kanssa.

Gandhi palasi Intiaan vuonna 1915. Hän ajoi hindujen ja muslimien rauhanomaista yhteiseloja, kannatti Intian itsenäisyyttä, vaati kastijärjestelmän lakkauttamista ja puolusti naisten oikeuksia. Gandhin mielestä Intian vapautuminen brittiläisestä siirtomaavallasta oli mahdollista vain intialaisten oman henkisen vapautumisen jälkeen.

3

Tärkeimpiä ihmisoikeuksia:

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia:

- oikeus elämään
- oikeus vapauteen
- oikeus tasavertaisuuteen
- oikeus rauhaan ja turvallisuuteen

- oikeus tasavertaisuuteen lain edessä
- oikeus perheeseen
- oikeus kansalaisuuteen
- oikeus turvapaikkaan
- uskonnon vapaus
- liikkumisen vapaus

- kidutuksen kieltö
- syrjinnän kieltö
- orjuuden kieltö
- mielivaltaisen vapaudenriiston ja karkotuksen kieltö

- mielipiteen vapaus
- kokoontumis- ja yhdistymisvapaus
- oikeus äänestää

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia:

- oikeus riittävään elintasoon, terveyteen ja hyvinvointiin
- oikeus omaisuuteen
- oikeus sosiaaliturvaan
- oikeus opetukseen
- oikeus yksityisyyteen

Kollektiiviset oikeudet:

- oikeus kehitykseen
- oikeus ekologisesti tasapainoiseen ympäristöön
- oikeus nauttia maailmanperinnön luonto- ja kulttuurikohteista

keusajattelulle ja kansainväliselle lainsäädännölle. Myös ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteet perustuvat nykyäänkin ihmisoikeuksien julistukseen.

”Opetuksen on pyrittävä ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärrystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja rotuja uskontoryhmien kesken [...]”

YK:n ihmisoikeuksien julistus (1948) artikla 26(2)

Ihmisoikeuskasvatus on näkyvästi esillä myös muissa YK:n asiakirjoissa. Niitä ovat lapsen oikeuksien julistus (1959), yleissopimus taloudellisista, sivistyksellisistä ja sosiaalisista oikeuksista (1966) ja lapsen oikeuksien sopimus (1989). Ne korostavat kasvatuksen merkitystä ihmisoikeuksien ja rauhantahdon toteutumisessa.

Keskeisimmät ihmisoikeussopimukset

Nykyinen ihmisoikeusnormisto kattaa lähes koko inhimillisen elämän kirjon. Ihmisoikeussopimuksista tärkeimpiin kuuluvat kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. Molemmat ovat vuodelta 1966. Niiden lisäksi YK on hyväksynyt yli 90 kansainvälistä sopimusta, julistusta ja asiakirjaa. Monien sopimusten tarkoituksena on suojella erityisryhmien oikeuksia.

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat osa valtioiden välistä oikeutta. Ne otetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä kaksivaiheisesti:

1. allekirjoitus eli periaatteellinen sopimussisällön hyväksyminen
 - ei vielä juridisesti velvoittava sitoumus
2. ratifiointi eli sopimusvelvoitteiden saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä
 - valtio sitoutuu noudattamaan sopimuksen periaatteita ja toimimaan sen mukaisesti
 - Ennen ratifiointia sopimukseen voi lisätä varaumia. Sen avulla valtio varaa itselleen oikeuden olla noudattamatta sopimuksen tiettyjä kohtia.

Oikeudet Suomessa

Ensimmäiset yleiset kansalais- ja poliittiset oikeudet, kuten äänioikeus, hyväksyttiin Suomessa vuoden 1905 suurlakon ja 1906 eduskuntauudistuksen seurauksena. Itsenäistymisen jälkeen hallitusmuotoon kirjattiin perusoikeuksien luettelo, johon vuonna 1995 lisättiin YK:n julistuksiin kuuluvat taloudelliset-sosiaalis-sivistykselliset oikeudet. Vuonna 2000 voimaan tullut perustuslaki laajensi perusoikeuksia monin tavoin. Oikeudet ulotettiin koskemaan kaikkia Suomessa asuvia henkilöitä, myös ulkomaalaisia. □

Ihmisoikeussopimusten ydin:

- YK:n peruskirja (1945)
- YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus (1948)
- Kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)

Muita kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia:

- Pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus (1951)
- Orjuuden ja orjakaupan kieltävä sopimus (1956)
- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965)
- Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (1984)
- Kaikkinaisen naiseen kohdistuvan syrjinnän kieltävä sopimus (1979)
- Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989)

Ihmisvelvollisuuksien julistus

Oikeuksien lisäksi ihmisillä on vastuu muista ihmisistä sekä ympäristöstä. Unesco antoi vuonna 1997 julistuksen ihmiskunnan yhteisistä vastuista (Universal Declaration of Human Responsibilities). Sen mukaan jokaisella on velvollisuus kohdella muita inhimillisesti ja vastustaa fanatismia, vihaa ja syrjintää. Ihmisten on toimittava rehellisesti ja kultaista sääntöä noudattaen (Älä tee muille mitään, mitä et halua itsellesi tehtävän).

Alueellisia ihmisoikeusasiakirjoja:

- Euroopan Neuvoston Euroopan ihmisoikeussopimus (1950), Euroopan sosiaalinen peruskirja (1961) ja EU-lainsäädäntö
- Amerikan valtioiden järjestön (OAS) ihmisoikeussopimus (1969)
- Afrikan yhtenäisyysjärjestön (OAU) ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien peruskirja (1981). Sen mukaan ihmisten lisäksi myös yhteisöillä on oikeuksia.
- Arabivaltioiden yhteisö on hyväksynyt Kairon julistuksen ihmisoikeuksista islamissa (1991) sekä arabimaiden ihmisoikeuksia koskevan peruskirjan (1994). Ne eivät ole kaikilta osin ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaisia;

Lapsen oikeuksien sopimus

YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus laadittiin vuonna 1989. Se on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus, ulkopuolella ovat ainoastaan Somalia ja Yhdysvallat. Lasten oikeuksien sopimukseen kuuluu kaksi lisäpöytäkirjaa. Ensimmäinen käsittelee lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin. Toinen lisäpöytäkirja käsittelee lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa. Molemmat tulivat voimaan vuonna 2002.

Sopimuksen noudattamista valvoo komitea, jolle maat raportoivat tilanteestaan. Suomessa lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus tuli voimaan 1991. Suomi on allekirjoittanut molemmat lisäpöytäkirjat, mutta ratifioinut ainoastaan lisäpöytäkirjan lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin.

I am Liberian. I am 10 years old.

Heaven and hell in my life:

The thing that not make me happy: Because my mother beat me.

The most beautiful moment in my life:

My mother take good care of me, when I was a baby. I've never forget it.

Peace Williams (lapsi Orun pakolaisleiriltä)

Timantti

Teema: ihmisoikeudet

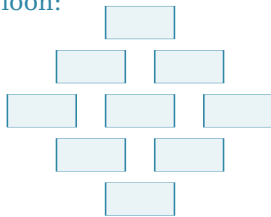
Kesto: 30 min.

Osallistujamäärä: 4 +

Ikäsuositus: 12 +

Tarvikkeet: oikeuskortit (liite 1)

Harjoituksen kulku: osallistujat jakautuvat 3-5 henkilön ryhmiin. Joka ryhmälle jaetaan ihmisoikeussopimusten artikloita sisältävät kortit. Ryhmät valitsevat kortista yhdeksän tärkeintä ja asettavat kortit timanttikuviin:

Ylimmäksi tulee tärkein oikeus, seuraavalle riville kaksi seuraavaa, keskenään yhtä tärkeää, muttei ihan ylimmän tasoista oikeutta, kolmannelle riville kolme seuraavaksi tärkeintä jne.

Harjoituksen alussa on hyvä mainita, ettei tehtävälle ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia.

Timantin kokoamiseen varataan aikaa 15 minuuttia. Ryhmät asettavat valmiit timanttinsa kaikkien nähtäväksi ja perustelevat valintansa.

Harjoitusta purettaessa kannattaa kysyä, miltä harjoitus tuntui, oliko valitseminen vaikeaa, haastavaa, helppoa jne. Tavoitteena on saada osallistujat huomaamaan, että ihmisoikeudet liittyvät toisiinsa ja niiden tärkeysjärjestykseen laittaminen on lähes mahdotonta. □

Ihmisoikeusbingo

Teema: ihmisoikeudet

Kesto: 15 min.

Osallistujamäärä: 6 +

Ikäsuositus: 12 +

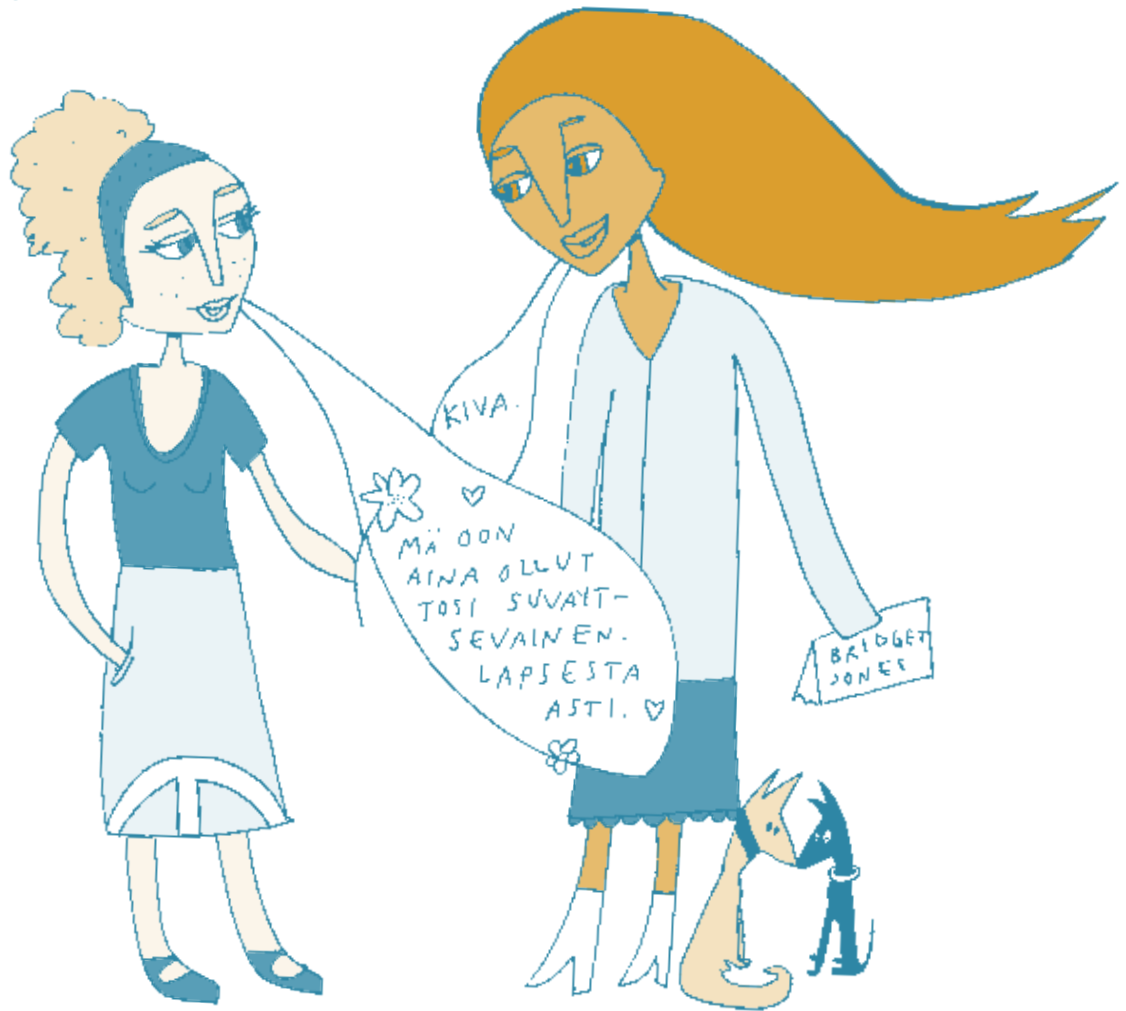
Tarvikkeet: pelipohja (liite 4)

Harjoituksen kulku: pelipohjaa kopioidaan niin, että jokaiselle osallistujalle tulee yksi bingo-pohja. Kiertäkää luokassa etsien toisiltanne vastauksia kysymyksiin. Itse ei saa omaan lappuunsa vastata vaan pelin idea on herättää keskustelua ja saada osallistujat kommunikoidaan keskenään. Kun kaikki vastaukset ovat löytyneet, voittaja huutaa BINGO! Käykää tämän jälkeen pohja yhteisesti lävitse, kohta kohdalta. Keskustelkaa esiin nousseita teemoista ja kysymyksistä. Oliko vastauksia vaikea löytää? Voit halutessasi muuttaa kysymysten näkökulmaa muuttamalla ne esimerkiksi lapsen oikeuksiksi.

Ihmisoikeudet.net

Ihmisoikeuskasvatuksen oppimateriaalia ja koulutusta tarjoava Ihmisoikeudet.net -verkosto on Amnestyn Suomen osaston, Ihmisoikeusliiton, Suomen YK-liiton ja Suomen Oneworld-portaaliyhdistyksen yhteinen hanke, jota rahoittavat opetusministeriö, opetushallitus ja ulkoasiainministeriö. Yhteistyökumppaneina on lisäksi useita suomalaisia kansalaisjärjestöjä ja opettajatyöryhmä.

www.ihmisoikeudet.net

Demokratia ja tasa-arvo

Demokraattinen hallinto ei takaa rauhaa automaattisesti. Myös demokraattisesti hallituissa maissa tapahtuu ihmisoikeusloukkauksia, kuten sananvapauden rajoit-

tamista, korruptiota, kidutusta ja vapaan liikkumisen estämistä. Toimiva demokratia edellyttää ihmisoikeuksien kunnioittamista, kansalaisten osallistumista päätöksentekoon ja hallinnon läpinäkyvyyttä. Myös vähemmistöjä suojelevat tietyt oikeudet ja kansalaisyhteiskunta saa toimia vapaasti mielipiteistään riippumatta.

Demokratian historiaa

Demokratia tulee antiikin kreikankielisistä sanoista demos (kansaa) ja kratein (hallita). Ateenan kaupunkivaltiossa valtaa käytti kansankokous, johon osallistui jopa yli 6000 kansalaista. Vain yli 20-vuotiaat vapaat miehet saivat äänestää.

On helppo pitää itseään suvaitsevaisena

Erilaisuuden hyväksyminen joutuu usein koetukselle vasta kun erilaiset tavat ja

arvot vaikuttavat omaan elämään. Toisten huomioon ottaminen tuntuu useasta itsestään selvältä, mutta jollei työpaikalla, perheessä tai ystäväpiirissä ole vammaisia tai maahanmuuttajia, ei välttämättä tule ajatelleeksi pääseekö pyörätuolilla joka paikkaan ja millaista opastusta näkörajoitteinen tai huonosti suomea osaava henkilö tarvitsee.

Tasa-arvo ja syrjinnän kieltö ovat ihmisoikeuksien kulmakiviä. Kaikki ovat samanarvoisia, eikä ketään saa kohdella eriarvoisesti tai asettaa muita heikompaan

asemaan ilman perusteltua syytä. Syrjinnän kieltö sisältyy myös Suomen lakiin.

”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”

(Suomen perustuslaki 6 §)

Rosa Parks

Rosa Parks kieltäytyi antamasta istumapaikkaansa valkoihoiselle matkustajalle alabamalaisessa bussissa vuonna 1955. Sen seurauksena hänet pidätettiin rotuerottelulain rikkomisesta.

Montgomeryn kaupungissa käynnistyi laaja vastarintakampanja. Bussit pysyivät tyhjinä, ja mustat kulkivat kävellen tai yhteisillä kyydeillä. Seuraavan vuoden marraskuussa Yhdysvaltojen korkein oikeus totesi Alabaman osavaltion rotuerottelusäännöt perustuslain vastaisiksi. Liikehdintä laajeni lähes koko Yhdysvaltojen mustan väestön taisteluksi rotulakien kumoamisen ja tasa-arvoisen kohtelun puolesta. Martin Luther Kingistä tuli yksi rauhanomaisen vastarintaliikkeen johtajista.

Ihmisten tasavertainen kohtelu ei tarkoita kaikkien kohtelua samalla tavalla. Tiettyjen ihmisryhmien erityiskohtelu on joskus välttämätöntä. Positiivisella erityiskohtelulla tähdätään epäedullisemmassa asemassa olevan henkilön tai ryhmän olojen parantamiseen. Vammaisen henkilön oikeus avustajaan ei ole terveen henkilön syrjintää. Myös sukupuolen mukaiset kiintiöt tiettyihin tehtäviin tai toimielimiin ovat esimerkki sallitusta erityiskohtelusta. Positiivinen erityiskohtelu ei kuitenkaan saa johtaa tilanteisiin, jolloin se muuttuu etuoikeuksien antamiseksi ja muiden syrjinnäksi.

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän

Suomessa tuli vuonna 2004 voimaan yhdenvertaisuuslaki. EU:n rasismi- ja työsyryntädirektiivien pohjalta valmisteltu laki kieltää syrjinnän, määrittelee syrjinnän muodot ja velvoittaa viranomaisia suunnitelmalliseen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Erityisesti tulee muuttaa olosuhteita ja toimintatapoja, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan erityisesti koulutuksessa ja työelämässä.

Syrjintää on monenlaista, ja se voi kohdistua keneen tahansa mitä erilaisimmissa tilanteissa. Yhdenvertaisuuslain mukaan (6 §) syrjinnällä tarkoitetaan

- 1) Sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä).
- 2) Sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite (välillinen syrjintä).
- 3) Henkilön tai ihmisryhmän arvon ja kokenemattomuuden tarkoituksellista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä).
- 4) Ohjetta tai käskyä syrjiä.

Pohtikaa normaali-käsitteen merkitystä. Onko olemassa tavallisuuden normia? Miten normaalius määritetty? Kuka on normaali ja kuka epänormaali? Näkyykö erilaisuus aina ulospäin?

Välitöntä syrjintää on henkilön epäoikeudenmukainen kohtelu esimerkiksi vammaisuuden tai etnisen taustan takia. Se voi ilmetä fyysisen ympäristön rajoittamisena tai vaikeutena saada palveluja. Välillinen syrjintä näkyy työn saannin vaikeutena tai työtehtäville asetetuissa lisävaatimuksissa. Rakenteellisen syrjinnän havaitseminen on hankalinta, sillä monet vakiintuneet toimintatavat voivat olla syrjiviä. Kyse on usein käytännöistä, joita ei ole alun perin tarkoitettu syrjiviksi.

Kiusaaminen ja häirintä ovat myös syrjintää. Nimittely henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella, eristäminen ryhmästä tai silmätiukaksi ottaminen ovat esimerkkejä syrjinnästä, johon on puututtava.

Monimuotoisuus on rikkaus

Suomessa on aina ollut monenlaisia henkilöitä ja ryhmiä. Vammaisuus, seksuaalinen ja sukupuolinen suuntautuminen, etniset vähemmistöt, eri kulttuurit, uskonnot ja kieliryhmät ovat olleet osa suomalaista arkea satoja vuosia.

Ikäsyrjintää esiintyy vanhempien henkilöiden työhönotossa. Myös nuoret, ensikertaa työelämään astuvat voivat kohdata syrjintää ikänsä perusteella. Ikäsyrjintä näkyy asenteissa ja vakiintuneissa toimintatavoissa ja on usein piilevää.

Vammaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä voi ilmetä fyysisen elinympäristön esteenä, liikkumisen rajoittamisena sekä toimintamahdollisuuksien vähäisyytenä.

Seksuaalinen ja sukupuolinen syrjintä näyttäytyy asenteissa, käyttäytymisessä sekä puhetoissa. Henkilön seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuneisuus ei usein näy päällepäin ja puolihuolimattomat vitsit voivat olla loukkaavia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat homo- ja biseksuaalit, transvestiitit, transsukupuoliset, intersukupuoliset ja transgender-ihmiset.

Uskonnon perusteella tapahtuva syrjintä ilmenee uskonnon opetuksen tai harjoittamisen estämisenä tai vieraan uskonnon opetukseen tai harjoittamiseen pakottamisena. Uskonto voi olla syynä syrjintään työelämässä.

Etnisyyden perusteella tapahtuva syrjintä ilmenee syrjintänä kansallisuuden, kielen tai ihonvärin perusteella. Etnisyys voi olla syynä syrjintään työelämässä ja liikkumisen rajoittamiseen julkisissa tiloissa.

Askel eteenpäin!

Teema: syrjintä, rasismi, yleiset ihmisoikeudet

Kesto: 60 min.

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: 12 +

Tarvikkeet: roolipelikortit ja kysymykset (liite 3), rauhallista taustamusiikkia

Harjoituksen kulku: harjoitus toteutetaan avarassa tilassa, käytävällä, pihalla tai tyhjässä luokkahuoneessa. Aluksi jokainen osallistuja saa yhden roolikortin, jonka hän lukee näyttämättä sitä muille. Osallistujia pyydetään samaistumaan rooliinsa kysymällä:

Martin Luther King

Yhdysvaltalainen kansalaisoikeustaistelija Martin Luther King (1929-1968) oli kristitty teologi, joka yhdisti ajattelussaan gandhilaisen väkivallattomuuden kristilliseen rakkauteen.

Taistelu mustien kansalaisoikeuksien puolesta oli Kingille osa laajempaa tavoitetta hävittää rotuajattelu ja toteuttaa ihmisten välinen tasa-arvo. "Tasa-arvoisuus valkoisten kanssa ei ratkaise valkoisten ja mustien ongelmaa, jollei se johda kaikkien ihmisten tasa-arvoon köyhyyden rasittamassa maailmassa", hän kirjoitti.

Martin Luther King sai Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1964. Hänet ammuttiin 4. huhtikuuta 1968 Tennesseeen Memphisissä, jossa hän oli valmistelemaan rauhanomaista mielenosoitusta.

- Millainen lapsuus sinulla oli?
- Kenen kanssa leikit?
- Millainen perheesi oli?
- Millaisessa talossa asuit?
- Mitä vanhempasi tekivät työkseen?

- Millainen on arkielämäsi nyt?
- Missä asut?
- Millainen on perheesi, entä ystäväsi?
- Miten vietät päiväsi?
- Millainen on elämäntyyliisi?

- Mitä teet vapaa-aikanasi?
- Kuinka paljon ansaitset kuukaudessa?
- Miten ja missä vietät lomasi?
- Mikä pelottaa?
- Mitä odotat tulevaisuudelta?
- Oletko nainen vai mies?

Osallistujat asettuvat riviin. Heille luetaan väittämiä eri tilanteista ja tapahtumista (liite 3). Joka kerta kun osallistujan mielestä hänen roolihenkilönsä on samaa mieltä, hän ottaa askeleen eteenpäin. Osallistujille on hyvä antaa aikaa vastauksen miettimiseen.

Kun kaikki väittämät on luettu, osallistujia pyydetään katsomaan ympärilleen ja kiinnittämään huomiota siihen, kuinka paljon he olivat siirtyneet. Harjoite puretaan keskustelemalla yhdessä. Keskustelua voi pohjustaa kysymällä:

- Miltä tuntui huomata muiden jäävän paikalleen tai muiden etenevän sinun jäädessäsi paikalleen?
- Oliko vaikea näytellä roolia? Millaiseksi kuvittelit roolisi? Olisitko siirtynyt toisin esim. sukupuolta tai muuta ominaisuutta vaihtamalla?
- Arvasitko muiden roolit?
- Kuvastaako tilanne yhteiskuntaa? Jos kyllä, miten?
- Tuntuiko missään vaiheessa, että oikeuksiasi loukataan?
- Mitä asialle voi tehdä?

Kiusaamistilanteita

Teema: kiusaaminen, syrjimättömyys

Kesto: noin 45 min.

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: soveltaen sopii kaikille

Harjoituksen kulku: aluksi keskustellaan kiusaamisesta, sen merkityksestä ja eri muodoista. On hyvä tuoda esiin, että kiusaamista tapahtuu niin koulussa, työelämässä kuin vapaa-aikanakin, ja että kaikenlaiseen kiusaamiseen on puututtava.

Harjoituksessa luodaan kuvitteellisia kiusaamistilanteita ryhmässä. Ryhmän ohjaaja valitsee näyttelijät. Tilanne voi olla esimerkiksi:

1. Oppilas yrittää selittää opettajalle, että hänen luokkatoveriaan kiusataan. Opettaja ei halua ottaa vastuuta tilanteesta. Opettaja lähettää oppilaan kuraattorin luo. Kuraattori huolestuu tilanteesta, muttei ehdi puuttua asiaan.
2. Joukko oppilaita yrittää puhua järkeä kaverilleen, joka kiusaa nuorempaa oppilasta.
3. Joukko oppilaita puhuu kaveristaan, jota vanhemmat oppilaat kiusaavat. He haluaisivat auttaa kaveriaan ja miettivät mahdollisia keinoja.

Pohtikaa lopuksi yhdessä, miten tilanteet päättyivät. Selvisikö tilanne vai jäikö se ratkaisematta? Mitä kysymyksiä tai ajatuksia tilanteet herättivät? Samat tilanteet voi näyttellä uudelleen luomalla erilainen loppuratkaisu. □

Nelson Mandela

Nelson Mandela (1918–) taisteli vuosikymmenien ajan Etelä-Afrikan apartheid-hallintoa vastaan. Hänestä tuli rotusorron päätyttyä maan presidentti, ja hänelle myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto vuonna 1993.

Mandela vastusti työläisten riistoa ja passilakeja, kuten Gandhi oli tehnyt 50 vuotta aiemmin. Mandela kamppaili myös väestön pakkosiirtoja ja yliopistojen rotuerottelua vastaan. Hän vaati apartheid-hallintoa säätämään uuden perustuslain, joka takaisi kaikille eteläafrikkalaisille samat demokraattiset oikeudet. Jos näin ei tapahtuisi, kansan enemmistön muodostavat mustat aloittaisivat laajan yleislakon. Se toteutuikin, mutta hallituksen määräyksestä armeija lopetti lakon väkivaltaisesti.

Nelson Mandela vietti pitkiä aikoja vankilassa. Hänet tuomittiin Rivonian oikeudenkäynnissä 1963–1964 elinkautiseen vankeusrangaistukseen ja vapautettiin vuonna 1990, kun apartheid-hallitus kaatui.

Elävä kirjasto murtaa ennakkoluuloja

Elävä kirjasto on kuin tavallinen kirjasto, josta lukijat lainaavat kirjan tietyn ajaksi. Kirjastoilla on kuitenkin yksi ero: elävän kirjaston kirjat ovat ihmisiä. He eivät ainoastaan puhu, vaan myös vastaavat lukijoiden kysymyksiin, esittävät kysymyksiä ja oppivat itsekin uusia asioita. Moniammatillista osaamista hyödyntävä menetelmä auttaa ihmisiä kohtaamaan omia ennakkoluulojaan ja lisää rakentavaa vuoropuhelua.

Elävän kirjasto toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2000 Roskilden festivaaleilla Tanskassa, josta menetelmä on viime vuosien aikana levinnyt eri puolille Eurooppaa. Suomessa ensimmäisen elävän kirjaston järjesti Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi keväällä 2006 Maailma kylässä -festivaaleilla.

Laki velvoittaa työn ja koulutuksen tasa-arvoon

Tasa-arvolaki pyrkii estämään sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Laki koskee muun muassa viranomaisten toimintaa, koulutuksen ja työelämän tasa-arvoa ja sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

Uudistettu tasa-arvolaki astui voimaan vuonna 2005.

Laki velvoittaa viranomaiset laatimaan hallinto- ja toimintatapoja, jotka edistävät tasa-arvon toteutumista asioiden valmisteluvaiheessa sekä päätöksenteossa. Molemmille sukupuolille on tarjottava yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Myös opetuksen, tutkimuksen ja opetusmateriaalien on tuettava tasa-arvon toteutumista.

Työnantajien on edistettävä tasa-arvoa suunnitelmallisesti:

- edistämällä yhtäläisiä työehtoja naisille ja miehille, erityisesti palkkauksessa
- toimimalla siten, että avoinna oleviin tehtäviin hakeutuisi sekä miehiä että naisia
- tukemalla työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista
- ennalta ehkäisemällä sukupuoleen perustuvaa syrjintää

Tasa-arvosuunnitelma on tehtävä yli 30 hengen työpaikoissa sekä oppilaitoksissa (ei koske perusasteen kouluja). Suunnitelmassa kartoitetaan naisten ja miesten sijoittuminen eri tehtäviin sekä palkat ja palkkaerot. Työnantaja on kerrottava, millä toimenpiteillä hän aikoo edistää tasa-arvon toteutumista.

Laki kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän ja seksuaalisen häirinnän. Syrjinnällä tarkoitetaan naisten ja miesten laittamista sukupuolen tai raskauden ja synnytyksen vuoksi eriarvoiseen asemaan. Välillistä syrjintää on eri asemaan asettaminen näennäisesti neutraalin säännön tai käytännön perusteella. □

Miesten ja naisten työt

Työmarkkinat ovat Suomessa voimakkaasti sukupuolittuneet. Miesvaltaisilla tekniikan ja teollisuuden aloilla palkat ovat huomattavasti korkeammat kuin naisvaltaisilla kasvatusta ja hoitoalalla. Epätasa-arvoa selitetään naisten ja miesten erilaisilla koulutus- ja ammattivalinnoilla sekä työkokemuksen eroilla. Yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri ohjaa naisia ja miehiä hakeutumaan heille sopiviksi miellettyihin ammatteihin, mutta naiset eivät välttämättä pääse etenemään valitsemassaan ei-perinteisissä ammatissa alalla vallitsevien, usein tiedostamattomien, asenteiden takia.

Naiset ovat nykyään Suomessa koulutetumpia kuin miehet, ja naisten matalaa palkkatasoa selittääkin naisten työskentely miehiä alemmissa tehtävissä tai julkisella sektorilla sekä nais- ja miesvaltaisten alojen erilainen arvostus.

Lähde: Friidu – tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet

YK:n vuosituhattavoitteet

Vuonna 2000 Yhdistyneiden kansakuntien huippukokouksessa pohdittiin maailman tilaa sekä YK:n tulevaisuuden roolia ja toimintamahdollisuuksia. Päätöslauselma 55/2 tunnetaan nimellä YK:n vuosituhatjulistus.

Vuosituhatjulistukseen sisältyy globaaleja kehitystavoitteita, joiden takarajaksi on asetettu vuosi 2015. YK:n lähes kaksisataa jäsenvaltiota on luvannut toimia määräaikaan mennessä kahdeksan tärkeimmän tavoitteen saavuttamiseksi.

YK:n Vuosituhatjulistuksen kahdeksan kehityspäämäärää:

1. Äärimmäisen köyhyyden poistaminen

Suomen tärkeimpiä kehityspoliittisia päämääriä on köyhyyden vähentäminen. Tavoitteeseen pyritään tukemalla kansanvaltaa ja hyvää hallintoa sekä edistämällä tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia köyhissä maissa, jotta köyhyysrajan alapuolella elävien ja nälkäänäkevien määrä puolittuu määräaikaan mennessä.

2. Peruskoulutuksen takaaminen kaikille

Yli sadalla miljoonalla lapsella maailmassa ei ole mahdollisuutta käydä koulua. Poikien kouluttamista pidetään perinteisesti tärkeämpänä. Monesti tytöt myös avioituvat hyvin nuorena ja keskeyttävät koulun viimeistään raskaaksi tultuaan. Tavoitteena on, että kaikki lapset oppivat lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan.

3. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen

Suurin osa maailman köyhistä ja luku-taidottomista on naisia ja tyttöjä. Naisten palkkatulot ovat kaikkialla maailmassa alhaisemmat kuin miesten. Naisten ja tyttöjen aseman vahvistaminen vähentää tehokkaasti köyhyyttä, nälkää ja sairauksia sekä edistää kestäväää kehitystä.

4. Lapsikuolleisuuden vähentäminen

Yleisimpiä pikkulasten kuolinsyitä ovat keuhkokuume, ripuli, malaria ja tuhkarokko. Lasten kuolemaa ehkäisevät puhtas vesi, riittävä ravinto, rokotukset, terveydenhoito, hygienia sekä äitien kouluttaminen ja hyvä terveys. Tavoitteena on alle 5-vuotiaiden lasten kuolleisuuden vähentäminen kahdella kolmasosalla.

I love my friends and I love my family.

I don't love problems and evil.

The camp is dry, people are suffering.

We have no food on camp.

We need houses, schools, hospitals and many other things.

Tenneh Koroma, 10 vuotta, Sierra Leone (lapsi Orun pakolaisleiriltä)

5. Odottavien äitien terveydentilan parantaminen

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa useampi kuin joka sadas äiti kuolee synnytyksen seurauksena. Riski on 500-kertainen pohjoismaalaiseen synnyttäjään verrattuna. Valtaosa synnytyskuolemista olisi mahdollista estää. Korkeaan äitiyskuolleisuuteen vaikuttavat puutteellinen ravinto, aids ja huonot terveydenhoitopalvelut. Tavoitteena on vähentää äitien kuolleisuus neljäsosaan nykyisestä.

6. Vaarallisten tautien leviämisen pysäyttäminen

Maailmassa on yli 42 miljoonaa hivin viiruksen kantajaa ja aids jättää jälkeensä miljoonia orpoja joka vuosi. Epidemian aiheuttamat taloudelliset kustannukset ovat suuria. Maailman terveysjärjestö WHO on arvioinut, että aids vähentää 13 prosentilla köyhimpien maiden tuloja. Tavoitteena on pysäyttää ja kääntää laskuun hivin, aidsin, malarian ja muiden vaarallisten tautien leviäminen.

7. Ympäristön kestävä kehityksen varmistaminen

Likainen vesi on syynä 80 prosenttiin kaikista sairaus- ja kuolemantapauksista kehitysmaissa. YK:n jäsenmaiden edellytetään hyväksyvän kestävä kehityksen periaatteet ja pysäyttävän luonnonvarojen ehtyminen. Tavoitteena on veden ja sanitation puutteesta kärsivien määrän puoltaminen ennen vuotta 2015 ja vähintään 100 miljoonan slummiasukkaan elämän laadun parantaminen vuoteen 2020 mennessä.

YK:n laskelmien mukaan nostamalla kehitysapu 0,7 prosenttiin kunkin valtion bruttokansantuotteesta voidaan saavuttaa vuosituhatjulistuksen kehityspäämäärät. Suomi on sitoutunut nostamaan kehitysapunsa vaaditulle tasolle vuoteen 2010 mennessä. Käytännössä se tarkoittaa yksittäisen veronmaksajan verojen korotusta yhdellä prosentilla.

8. Globaalin kumppanuuden luominen

Tavoitteena on muodostaa kehityksen tavoittelussa ja köyhyyden poistamisessa vahva kumppanuus yksityissektorin ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa.

Tavoitteeseen pyritään:

- kehittämällä oikeudenmukaista ja sääntöperustaista kansainvälistä kauppaa ja rahoitusjärjestelmää
- lisäämällä kehitysyhteistyötä
- vastaamalla vähiten kehittyneiden maiden erityistarpeisiin ja mitätöimällä niiden velkataakkaa
- luomalla ja toteuttamalla strategioita nuorten työllistämiseksi
- saattamalla uusin informaatio- ja muu teknologia kehitysmaiden käyttöön yhteistyössä yksityisen sektorin kanssa
- turvaamalla välttämättömien lääkkeiden saatavuus yhteistyössä lääketeollisuuden kanssa

Lähde: Suomen YK-liitto ■

Kestävä kehitys

Ympäristövastuullinen ihminen välittää ympäristön tilasta ja haluaa vaikuttaa sen säilymiseen.

Ympäristökasvatus lisää tietoa ympäristön tilasta ja ihmisten toiminnan vaikutuksista siihen. Tavoitteena on saada ihmiset muuttamaan elämäntapansa sellaiseksi, että maapallo säilyy vähintään nykyisessä tilassa tuleville sukupolville. Ympäristökasvatus on arvokasvatusta, opetusmenetelmissä korostuvat elämyksellisyys ja toiminta, joilla pyritään lujittamaan ihmisen suhdetta luontoon.

Kestävä elämäntapa

Kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttaminen tarkoittaa, että valintoja tehdessään ihmiset ottavat huomioon niiden ekologiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset. Kestävän kehityksen tavoite on ihmiskunnan yhteinen hyvinvointi, ilman että luonnon monimuotoisuus vähenee tai ympäristön kantokyky ylittyy.

Kestävän tulevaisuuden rakentaminen vaatii käytettävissä olevien vaihtoehtojen kriittistä tarkastelua jokapäiväisessä elämässä ja eettisen vastuun ottamista sekä kansallisesta että kansainvälisestä tasa-arvosta ja hyvinvoinnin jakautumisesta.

Ekologiseen ja taloudelliseen kestävyys-teen sisältyvät ympäristöystävälliset valinnat. Se tarkoittaa materiaalien, energian ja veden säästöä, ympäristöystävällisten ja oikeudenmukaisesti tuotettujen tuotteiden käyttöä, kierrätystä, jätteiden lajittelua ja

ympäristöä mahdollisimman vähän saastuttavien liikkumismuotojen suosimista.

Sosiaalisen kestävyysperiaatteen mukaan ihmisten oikeudenmukainen kohtelu kehittää yhteiskuntaa ihmisiä paremmin tukevaksi. Sosiaaliseen kestävyyskuuluu ihmisten jaksamisesta huolehtiminen ja erilaisuuden kunnioittaminen. Olennaista on etsiä keinoja syrjäytymisen, syrjinnän sekä fyysisen ja psyykkisen väkivallan ehkäisyyn.

Kulttuurista kestävyttä ylläpidetään kulttuuriperintöä säilyttämällä ja eteenpäin siirtämällä. Siihen kuuluvat kieli, uskonto, taiteet ja arkkitehtuuri. Myös monikulttuurisuus, maahanmuuttajien elämään ja tapoihin tutustuminen ja kulttuuristen vähemmistöryhmien huomioiminen ovat kulttuurista kestävyttä.

Kestävän kehityksen ohjelma Suomen kouluille

Ympäristöministeriön nimittämä toimikunta on laatinut Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategian ja toimeenpanosuunnitelman vuosille 2006–2014. Tavoite on, että kaikissa päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa on oma kestävä kehityksen toimintaohjelma vuonna 2010. Sen avulla koulu voi sisällyttää kestävä kehityksen näkökulman osaksi opetusta ja toimintakulttuuria.

Opetus-, kasvatusta- ja koulutusalojen säätiön (OKKA) myöntämä oppilaitosten ympäristösertifiointi ja Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran Vihreä lippu -ohjelma tarjoavat kouluille ja oppilaitoksille työvälineet kestävä kehityksen ohjelmien rakentamiseen. Vihreä lippu soveltuu myös päiväkoteille. Koulu voi saada ulkoisen arvioinnin perusteella myönnettävän ympäristösertifikaatin tai Vihreän lipun esimerkillisestä kestävä kehityksen työstä. Strategiassa on asetettu tavoitteeksi, että vuoteen 2014 mennessä 15 prosenttia päiväkodeista, kouluista ja oppilaitoksista on saanut ulkoisen tunnuksen tai ympäristösertifikaatin.

Kierrätys vähentää jätteen määrää

Kierrätyksellä hillitään tuotannon ja kuluttamisen haitallisia ympäristövaikutuksia. Länsimaissa kulutus on kasvanut moninkertaiseksi elintason nousun myötä. YK:n mukaan nykyisessä talousajattelussa kasvusta on tullut päämäärä. Siihen liittyy korkea työttömyys, rikkaimpien ja köyhimpien välisen kulun syventyminen, vähemmis-

tökulttuurien heikko asema ja kestämatön luonnonvarojen käyttö.

Kierrätys edellyttää eettisiä valintoja, koska valistunut kuluttaja miettii jo kaupassa, voiko ostetun tuotteen ja sen valmistusmateriaalit kierrättää.

Tavaroiden valmistus kuluttaa luonnonvaroja. Vaikka tuote olisi halpa, sen valmistamiseen on tarvittu monenlaisia raaka-aineita. Yksinkertaisen esineen, kuten jogurttipurkin, matka raaka-aineesta

Vihreä vyöhyke Afrikassa

Wangari Maathai sai ensimmäisenä afrikkalaisena naisena Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 2004. Hän perusti 1970-luvun lopulla Green Belt -liikkeen (Vihreä vyöhyke), joka on istuttanut yli 30 miljoonaa puuta eri puolille Afrikkaa. Maathai sai idean järjestönsä istuttaessaan puita takapihalleen. Järjestössä on mukana yli 70 000 naista pelkästään Keniassa, ja liike toimii myös useissa muissa Afrikan maissa. Green Belt -liike tekee työtä myös koulutuksen ja perhesuunnittelun puolesta sekä korruptiota vastaan.

Sodat ja aseelliset yhteenotot ovat uhka ympäristölle, ihmisille, eläimille ja kasveille. Ympäristön tuhoaminen kuuluu sodankäyntiin. Maaperän saastuttaminen, talojen ja kylien polttaminen sekä viljelysten tuhoaminen estävät paitsi vastapuolen myös alueella asuvien siviilien toimeentulon. Miinat, amukset ja räjähteet aiheuttavat mittamatonta tuhoa myös siviilihenkilöille. Ne jäävät maaperään ja pysyvät toimintakunnossa kauan.

Pohtikaa:

- Miten vaikutat kulutus- ja kierrätysvalinnoillasi ympäristösi?
- Tunnetko reilun kaupan periaatteet? Jos et, niin ota niistä selvää.
- Ostako kotimaisia vai ulkomaisia tuotteita?
- Onko ostoksesi kulkenut ostoskoriisi maapallon toiselta puolelta? Selvitä sen matka Suomeen.
- Ostatko suuryritysten vai pienten valmistajien tuotteita?
- Ostatko käsityötä vai tehdasvalmisteisia tavaroita? Kumpi on kestävämpää kaupankäyntiä?
- Selvitä, mitä lähellä tuotettuja tavaroita voi ostaa lähikaupastasi.
- Minne ostamasi tuote päätyy käytön jälkeen? Voiko sen tai osia siitä kierrättää?

tehtaan kautta kuluttajan ruokapöytään on pitkä.

Kohtuulliseen kuluttamiseen sisältyy ajatus, ettei hyvään elämään tarvita paljon tavaraa. Ekologisesti elävä ihminen kuluttaa vain sen, minkä tarvitsee ja huolehtii, että tavarat päätyvät uusiokäyttöön. Palveluiden käyttö ja elämyksistä nauttiminen ovat osa kestävää elämäntapaa. Suuremman hankinnan voi tehdä yhdessä muiden kanssa. Ekologisen ostopäätös vaatii tietoa tuotteen materiaaleista ja valmistusprosessista. □

Roskapussin aarteita

Teema: kierrätys, lajittelu

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 2 +

Ikäsuositus: 7 +

Tarvikkeet: täysi roskapussi, tyhjiä jätessäkejä, ämpäreitä, kartonkia ja tusseja

Harjoituksen kulku: tyhjentäkää sekajätettä sisältävä roskapussi jätessäkin päälle. Erotelkaa bio- ja ongelmajäte, paristot, kotikeräyspaperi, kierrätyskartonki (maito- ja mehutölkit), ruskea pahvi, lasi ja metallipakkaukset lajitellaan ämpäreihin tai muihin astioihin.

Pohtikaa

- Mitä sekajätteeseen jäi lajittelun jälkeen?
- Mistä eri jätteiden keräyspisteet löytyvät?
- Mitä biojätteen seassa oleva ongelmajäte voi aiheuttaa?
- Mitä kierrätyspaperista valmistetaan?

Jätepaperista valmistetaan etupäässä erilaisia kartonkeja, wc-paperia, paperirullien sisällä olevia hylsyjä ja sanomalehtipaperia. Pieniä määriä käytetään myös aikakauslehtipaperiin ja muihin paperilaatuihin kuten kirjekuoriin ja munakennoihin.

Biojätteestä suurin osa on keittiöjätettä ja jonkin verran puutarhajätettä.

Lasi: palautuspullojen lisäksi talteen kerätään sirulasia, kuten lasitölkkejä ja viinipulloja, joita ei voida täyttää uudelleen. Sirulasista valmistetaan uusia pulloja ja lasivillaa. Kaikkea sirulasia ei pystytä käyttämään hyödyksi, vaan se joudutaan läjittämään kaatopaikoille.

Muovia on hankala kierrättää, koska muovilajeja on monenlaisia ja niiden erotteleminen on hankalaa. Käytännössä kierrätys toteutuu vain teollisuuden muovijätteen kohdalla, kotitalousmuovin keräämistä ei pidetä taloudellisesti kannattavana. Eri puolilla Suomea on kuitenkin kokeiltu muovijätteen kierrättämistä. Uusiomuovista on tehty tierumpuja, putkia, muovipalkkeja ja jätessäkkejä.

Vesi kiistakapulana

Kilpailu vedestä ja muista luonnonvaroista on synnyttänyt aina konflikteja. Kaksi kolmasosaa maailman väestöstä elää alueilla, joilla on pulaa puhtaasta vedestä. Vesi ja köyhyys liittyvät kiinteästi toisiinsa. Puhdasta makean veden saannin turvaaminen koko maailman väestölle on ihmiskunnan suurimpia haasteita.

Makean veden varannot eivät jakaudu tasaisesti. Monet maat kärsivät kuivuuden takia ruuan vähyydestä tai likaisen veden aiheuttamista sairauksista ja epidemioista. Vesivarojen huono hoito, kuten turha kastelu, aiheuttaa kuivuutta ja aavikoitumista, ja vie elinmahdollisuudet laajaltakin alueelta. Ongelmista kärsivät eniten kaikkein köyhimmät, joilla ei ole mahdollisuutta varautua tilanteeseen tai muuttaa muualle.

Maailman vesitilanne heikkenee saasteiden, väestönkasvun ja ilmastonmuutoksen seurauksena. Jo vuonna 2025 puhdas juomavesi saattaa olla monissa maissa öljyä arvokkaampaa. Kun vettä on liian vähän ihmisten perustarpeisiin, syntyy konflikteja. Varsinkin Lähi-idässä veden on arvioitu aiheuttavan ongelmia tulevaisuudessa, koska alueen niukoista vesivarastoista suurin osa sijaitsee rajaseuduilla. Oikeus veteen perustuu valtioiden välisiin sopimuksiin, joissa huomioidaan ympäristö ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus.

Makean veden varannot uusiutuvat hitaasti

Maan pohjavesikerros on tärkein makean veden lähde monilla alueilla maailmassa. Useimmiten pohjavesivarannot jakautuvat useiden valtioiden alueelle ja niiden käy-

Syitä puhtaan veden puutteeseen:

- liiallinen puiden hakkaaminen ja laiduntaminen, joka johtaa eroosioon. Seurauksena on kuivuus ja aavikoituminen
- kasvihuoneilmiö
- ilmastonmuutoksen aiheuttama kuivuus
- nopea väestönkasvu
- jätteenkäsittelyn puutteet ja saastuminen
- turha kastelu

töstä sovitaan valtioiden kesken. Pohjavesivarannot uusiutuvat hitaasti, eikä niiden vesimäärä täytä aina alueella asuvien ihmisten tarvetta. Pohjavettä saastuttava toiminta, kuten lannoitteiden tai teollisuuden kemikaalipäästöjen päästäminen maaperään, tuhoaa pohjaveden kaikilta samalta pohjavesiallalta käyttäviltä.

Merkittävä osa makean veden varannoista on suurissa joissa ja järvissä. Suurin osa kehitysmaiden jätteistä lasketaan vesistöön puhdistamattomina. Monet joet kulkevat valtioiden läpi Jonkin maan salliessa joen saastuttamisen myös muut maat kärsivät seurauksista. Joki kuljettaa epäpuhtaudet kauas. Myös liiallinen vedenotto joen yläjuoksulla saattaa kuivuttaa joen alajuoksun. Lähes 7000 kilometrin pi-

tuisen Niilin vedenkäyttöä on säädelty sopimuksin, jotta vettä riittää kaikkien joen varrella asuvien ihmisten käyttöön.

Kasvihuoneilmiö ja ilmastonmuutos lisäävät kuivuutta eniten niillä alueilla,

Riita vedestä

Teema: vesi konfliktien aiheuttajana

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 2 +

Ikäsuositus: 12 +

Tarvikkeet: maailmankartta tai internet

Harjoituksen kulku:

osallistujat etsivät:

- kymmenen jokea, jotka muodostavat valtionrajan
- viisi jokea, jotka virtaavat vähintään kolmen eri valtion alueella
- viisi järveä, jotka sijaitsevat vähintään kahden valtion alueella
- kolme järveä, jotka sijaitsevat vähintään kolmen valtion alueella

Osallistujat selvittävät, sijaitseeko jokin joista tai järvistä kuivuudesta kärsivällä alueella, ja onko alueella vakavia saasteongelmia. He pohtivat, miten valtiot voivat sopia vedenotosta tai estää saastumista. Mitä tapahtuu, jos sopimusta ei noudateta? Harjoitus puretaan keräämällä yhteen kaikki tiedot. □

joissa on jo ennestään pulaa vedestä. Tästä syystä velvollisuutemme on toimia kestävästä kehitystä edistävällä tavalla myös Suomessa, jossa ei tarvitse pelätä makean veden loppumista. □

Eripuraa taikametsässä

Teema: konfliktin ratkaisu

Kesto: 60 min.

Osallistujamäärä: 10 +

Ikäsuositus: soveltaen sopii kaikille

Harjoituksen kulku: osallistujat jaetaan kahteen ryhmään. Toinen ryhmä esittää taikametsän keijuja ja menninkäisiä, toiset ovat karhuja, kettuja ja oravia. Ohjaaja kertoo tarinan, jossa taikametsän asukkaiden kesken syntyy riita elintilasta joen varrella. Ryhmät luovat tarinan ympärille omat tarinansa konfliktin synnystä, seurauksista ja ratkaisusta. Ryhmiä kannustetaan pohtimaan erilaisten ristiriitatilanteiden syitä (juomaveden riittämättömyys, saastuminen, kahden erilaisen kulttuurin törmäminen jne.). Toinen ryhmä ratkaisee konfliktin neuvottelemalla, toisen ryhmän tarinassa tilanne kiristyy. Tarinat puretaan yhdessä keskustelemalla. □

Työ ja talous

Yrityksillä on vastuu ympäristöasioista

Kuluttajan on usein vaikea tietää, onko tuote valmistettu eettisesti, ilman lapsityövoimaa tai kohtuuttoman pitkiä työpäiviä, ja onko työntekijä saanut työstään kunnollisen palkan. Useat ihmiset ovat kiinnostuneita ostamansa tuotteen alkuperästä, ja tästä syystä yritykset panostavat tuotantonsa eettisyyteen aiempaa enemmän.

Yritykset eivät välttämättä huolehdi ympäristöasioista tai yhteiskunnallisesta tasa-arvosta pyyteettömästi, vaan niillä

saattaa olla muitakin motiiveja. Kilpailukyvyyn ylläpitäminen on yksi tärkeimmistä. Koska asiakkaat ovat kiinnostuneita ostamaan ekologisia ja eettisesti valmistettuja tuotteita, yrityksiin kohdistuu paine kunnioittaa työntekijöiden oikeuksia. Lainsäädäntö on myös vahva motivaatiotekijä. Laissa asetetaan yrityksen toiminnalle rajat, jotka suojaavat työntekijän oikeuksia, vähentävät ympäristön saastuttamista ja estävät vaarallisten kemikaalien käytön. Myös yrityskuvan rakentaminen ja yhteistyökumppaneiden mielipiteet vaikuttavat. Yritykset eivät halua huonoa julkisuutta.

Yritysmaailmasta löytyy myös aitoa eettisyyttä ja vastuunottoa. Johtajan tai ylemmän johdon henkilökohtainen vakaumus sekä henkilöstön kanssa laaditut strategiat lisäävät yritystoiminnan vastuullisuutta.

Sertifikaattileima turvaa työntekijän oikeudet

Suuret maahantuojayritykset eivät välttämättä tiedä, mistä sadoilta alihankkijoilta ostettu tavara on lähtöisin. Tästä syystä maailmalla on kehitetty useita sertifikaattijärjestelmiä. Ne kertovat yrityksen sitoutumisesta yhteiskuntavastuullisuuteen. Ympäristöasioille on omat sertifikaattinsa ja sosiaaliselle vastuulle omansa.

Suomessa on käytössä kansainvälinen SA (Social Accountably) 8000 -standardi, joka keskittyy yritysten sosiaalisen vastuuseen työntekijöistään. Yritys tai tehdas voi hakea standardin mukaista sertifikaattia toiminnalleen, kun se täyttää määrätyt ehdot: yritys ei käytä lapsityövoimaa, se maksaa kunnan korvaukset työstä ja ylityöstä, huolehtii työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä sekä sallii ammattiyhdistysten perustamisen.

Kotimaisilla maahantuojilla on oltava sertifikaatti ostaessaan tuotteita halpa-tuontimaista, joissa tiedetään olevan ongelmia työolojen tai lapsityövoiman käytön kanssa. SA 8000 -sertifikaattijärjestelmän lisäksi on useita muita, kuten FLA (Fair Labor Association), johon kuuluvat mm. Adidas, Nike ja Levi Strauss. Yrityksiltä edellytetään vastuuta selvittää tuotteiden alkuperä ja vaihtaa tavarantoimittajaa tarvittaessa. Kansalaisjärjestöt, media ja riippumattomat tutkimuslaitokset valvovat, että yritykset toimivat eettisesti oikein.

Jalkapallon matka

Teema: kestävä kehitys, lapsityövoima

Kesto: 45 min.

Osallistujamäärä: 5 +

Ikäsuositus: soveltaen sopii kaikille

Työkalu: internet

Harjoituksen kulku: miettikää ryhmissä jonkin vaateen tai esineen, kuten jalkapallon, lelun tai puutarhakalusteen matkaa raaka-aineesta kuluttajalle. Selvittäkää, missä tavara on valmistettu, mitä tuotantovaiheita se on käynyt läpi ja miten se päätyi Suomeen.

Kysymyksiä:

- Mistä tuotteen raaka-aine on lähtöisin?
- Mitä vaikutuksia raaka-aineen hankinnalla ja tuotteen valmistuksella on ympäristöön ja kulttuuriin?
- Kuka on valmistanut tuotteen?
- Millaista palkkaa valmistajalle maksettiin?
- Millaisia välikäsiä tuotteella on ollut matkallaan?
- Mikä on valmistajan saama osuus tuotteen hinnasta?
- Millaista jätettä tuotteesta syntyy?
- Miten kestävä tuote on?
- Voiko tuotteen korjata tai kierrättää?

Harjoituksen tueksi voi ottaa selvää lapsityövoimaa tai ympäristövastuullisuutta koskevista sopimuksista ja sertifikaateista ja pohtia niiden toteutumista eri tuotteiden kohdalla. □

Lapsityövoiman käyttö on vakava ongelma

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan lapsityövoima tarkoittaa alle 15-vuotiaiden lasten työskentelyä elantonsa hankkimiseksi. Koulun ohessa tehtävää kevyttä työtä ei pidetä lapsen kehitykselle haitallisena.

Työtä tekevien lasten tarkkaa lukumäärää ei tiedetä, koska monissa maissa lapsityövoiman käyttö on kiellettyä eikä lapsityöläisiä rekisteröidä virallisesti. Tehtaissa, kaivoksissa, kaduilla ja kotitalouksissa arvioidaan kuitenkin työskentelevän jopa 400 miljoonaa lasta. Valtaosa heistä työskentelee kurjissa ja jopa hengenvaarallisissa oloissa.

sissa arvioidaan kuitenkin työskentelevän jopa 400 miljoonaa lasta. Valtaosa heistä työskentelee kurjissa ja jopa hengenvaarallisissa oloissa.

Lapsityövoiman käyttö yleistyy

Lapsityövoiman käyttö on yleisintä kehitysmaissa. Niissä asuu 87 prosenttia maailman alle 18-vuotiaista. Eniten työsäkäyviä lapsia on Aasiassa ja Afrikassa. Lasten työnteko lisääntyy jatkuvasti eri puolilla maailmaa, myös Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Yhdysvalloissa arvioidaan olevan noin miljoona työtä tekevää lasta. Euroopassa lapsityövoiman käyttö on lisääntynyt muun muassa eräissä Välimeren sekä Keski- ja Itä-Euroopan maissa.

Lapsityövoiman pahimpia muotoja ovat lapsiprostituutio, pakkotyö ja vaarallisten töiden teettäminen lapsilla. Miljoonat lapset työskentelevät alipalkattuina kehoissa oloissa monikansallisten yritysten tuotteiden valmistajina. Heiltä puuttuu usein oikeus kohtuulliseen korvaukseen, vapaa-aikaan, lomiin sekä inhimillisiin työaikoihin ja -oloihin. Työpäivät voivat venyä yli 12-tuntisiksi.

Suurin syy lasten työssäkäyntiin on köyhyys. Perheen taloudellinen ahdinko pakottaa lapset osallistumaan elannon hankkimiseen. Kehitysmaissa lapset ansaitsevat perheiden tuloista jopa 10–25 prosenttia. Usein tyttöjä tarvitaan myös kotona huolehtimassa kotiaskareista, vedenhausta, maataloustöistä ja pienimmistä sisaruksista.

Lapsityövoiman määritelmät vaihtelevat:

- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapseksi määritellään jokainen alle 18-vuotias
- YK:n kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan työntöön alikäraja on 15 vuotta. Köyhimmissä maissa ILO sallii työntöön aloittamisen 14-vuotiaana

Lasten työnteko jaetaan kahteen ryhmään:

- Lapsen tekemä työ (child work) tarkoittaa kotona tai perheen tiluksilla tehtyä, osa-aikaista työtä
- Lapsityövoiman hyväksikäyttö (child labour) on kodin ulkopuolella tapahtuvaa työntekoa elannon hankkimiseksi

Lapsilla käydään kauppaa

Vanhemmat saattavat myydä lapsensa työntekijäksi tehtaaseen, kaivokseen tai ilotaloon. Saadakseen vapautensa takaisin lapsi joutuu työskentelemään moninkertaisesti kauppahintaansa nähden. Monesti vapautuminen työtä tekemällä on jopa mahdotonta. Lapsikaupan uhreja on vuosittain arviolta 1,2 miljoonaa.

Kokopäiväinen työnteko heikentää aina lapsen kehitystä. Työnteko estää myös koulunkäynnin, mikä vaikuttaa lapsen omien kehittymismahdollisuuksien lisäksi myös koko yhteiskunnan tulevaisuuteen. ■

Clean Clothes Campaign

Alankomaista lähtöisin oleva kansainvälinen Clean Clothes Campaign (CCC) -liike pyrkii parantamaan vaateteollisuuden työntekijöiden työoloja. CCC toimii yhdeksässä Euroopan maassa ja tekee yhteistyötä Pohjois-Amerikan sekä Australian paikallisjärjestöjen kanssa. Kampanjassa on mukana eurooppalaisia kansalaisjärjestöjä, tutkijoita, solidaarisuusryhmiä, kirkkoja ja ammattiliittoja. Kumppaneita on lähes kaikista vaatteita valmistavista maista. Toiminta on verkostomaista, ja siihen osallistuu yli 200 järjestöä. Clean Clothes Campaign seuraa myös, miten Kansainvälinen tekstiilityöntekijöiden liitto (ITGLWF) ja Maailman urheiluvälineollisuuden liitto (WFSGI) onnistuvat poistamaan työntekijöiden väärinkohtelua.

Kulttuurien kohtaaminen

Tieto ja kokemukset vaikuttavat asenteisiin

Suomalainen kulttuuri on muuttunut viime vuosikymmenten aikana, kun kulttuurien monimuotoisuus on lisääntynyt ja maahanmuuttajien määrä kasvanut. Kulttuurien välisen ymmärryksen lähtökohtana on tiedon ja henkilökohtaisten kontaktien lisääntyminen.

Kulttuurien kohtaaminen on prosessi, jossa vähemmistökulttuurit sopeutuvat valtakulttuuriin ja valtaväestö vähemmistökulttuureihin. Muutosprosessia kutsutaan akkulturaatioprosessiksi. Termi tarkoittaa kulttuuriryhmien jatkuvasta vuorovaikutuksesta syntyvää ilmiötä sekä siitä seuraavaa molempien kulttuurien muutosta.

Tasavertaisuus helpottaa asennemuutosta

Yksilön asenteet ja valmius muokata niitä lisäävät monikulttuurisen yhteiskunnan toimivuutta. Tasavertainen vuorovaikutus antaa parhaat mahdollisuudet kulttuurien kohtaamiselle. Myös ryhmien väliset kontaktit vähentävät tehokkaasti osallistujien ennakkoluuloja. Onnistumisen edellytyksenä on positiivinen ilmapiiri. Tärkeää on, että tapaamisia on riittävän usein.

Välitön kokemus ei ole välttämätön, vaan myös välilliset kokemukset muokkaavat asenteita.

Samaan kulttuuriryhmään kuuluvan, läheisen henkilön myönteinen vuorovaikutus vieraan kulttuurin edustajaan vaikuttaa positiivisesti myös toisten asenteisiin ja vähentää ennakkoluuloja.

Myönteinen tieto ja positiivinen kokemus kumoavat kielteisiä odotuksia. Tiedon on oltava luotettavaa ja kritiikin kestävää. Asennemuutokseen pyrkivän kasvatuksen lähtökohtana on usein kulttuurien välisten eroavaisuuksien korostaminen. Tärkeämpää olisi nostaa esiin erilaisten kulttuurien yhtäläisyyksiä.

Eri kulttuureihin kuuluvien ihmisten perusarvot, oikeudet sekä fyysiset ja psyykkiset perustarpeet ovat pitkälti samat. Yhtenevät oikeudet on lueteltu YK:n ihmisoikeusjulistuksessa ja muissa ihmisoikeusasiakirjoissa. Yleisiä tarpeita ovat turvallisuuden tarve, tarve rakastaa ja tulla rakastetuksi sekä kehittymistarve. Tarpeiden esiin tuominen ja pyrkimys niiden tyydyttämiseen ovat voimakkaasti kulttuurisidonnaista. □

*”Aito ihmisyyys tulee esiin,
kun ihminen toimii epätsekkäästi”*

Daisaku Ikeda

We play football against outside people.

We watch film in the video club.

We play basket ball in camp.

We go to mosque every day.

We go to church every Sundays.

The imam teaches us the Koran.

The pastor teaches us the Bible.

We go to school in the camp.

The Red Cross people will carry anyone, who is sick, to the hospital.

Samuel Johnson (lapsi Orun pakolaisleiriltä)

Eri maa, samat tavat

Teema: kulttuurien välinen ymmärrys

Kesto: 45 min. +

Osallistujamäärä: 5 +

Ikäsuositus: soveltaen sopii kaikille

Harjoituksen kulku: osallistujat keräävät tietoa eri samankaltaisuuksista ja yhteisistä tavoista. Tarkastelun kohteena voivat olla tervehtimistavat, uskonnolliset perinteet ja merkkipäivien (nimenanto, häät, syntymäpäivät) vietto. Etsikää eri maiden ja kulttuurien tavoista ja piirteistä samankaltaisuuksia. Ryhmä voi järjestää myös yhteisen juhlan ja viettää sitä eri kulttuurien tapojen mukaan. □

Suvaitsevaisuus

Monikulttuurisuuskasvatuksessa käytetään sanaa suvaitsevaisuus, ja puhutaan suvaitsevaisuuskasvatuksesta. Sanat ”suvaita” ja ”suvaitseva” sisältävät ajatuksen, että valtaväestö tai enemmistö sallii vähemmistöjen olemassaolon. Kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa kyse ei kuitenkaan ole pelkästään siitä, että toiselle kulttuurille annetaan lupa olla olemassa. nnemmin tulisi puhua kulttuurien välisestä kunnioituksesta.

Maanosa-simulaatio

Teema: kulttuurien välinen ymmärtämys

Kesto: 1 h +

Osallistujamäärä: 15 +

Ikäsuositus: 10 +

Työkalut: kirjallisuus, internet

Harjoituksen kulku: osallistujat jaetaan viiden ryhmiiin. Ryhmille annetaan ohje, jossa lukee heidän edustamansa maanosan tai maan nimi sekä alueeseen liittyviä tietoja, kuten valtakieli, rahayksikkö, bruttokansantuote, lukutaitoprosentti, varallisuuden jakautuminen jne. Harjoitukseen kannattaa valita erilaisia maita, jotta ryhmistä tulee erilaisia. Ryhmät tutustuvat kulttuuriin kirjojen ja internetin välityksellä. Osallistujat jakautuvat erilaisiin rooleihin, niin että jakauma edustaa tilastollista lukutaitoprosenttia, työssä käyvien lasten määrää, varallisuuden jakautumista jne.

Oman kulttuurin suunnittelun jälkeen ryhmät jakautuvat kahteen osaan. Puolet ryhmästä kiertää tutustumassa muiden kulttuureihin, puolet esittelee omaa kulttuuriaan. Esittelyyn on hyvä valmistella konkreettisia asioita. Ryhmien puolikkai-

den tutustuttua kaikkiin muihin kulttuureihin osia vaihdetaan.

Harjoitetta voi konkretisoida ruoan avulla. Kukin ryhmä saa herkkuja, tavallista ja köyhien ruokaa varallisuuden jakautumisen mukaisessa suhteessa. Ryhmälle voidaan antaa luettavaa lukutaitoprosentin mukaan, tai lukutaitoiset saavat omankielistä kirjallisuutta, muut vieraalla kielellä kirjoitettua.

Harjoite puretaan yhteisessä keskustelussa, jossa pohditaan roolien jakautumisen aiheuttamista tunteista ja kokemuksista.

Harjoituksen voi toteuttaa myös niin, että ryhmät suunnittelevat kuvitteelliset kulttuurit. Ryhmille annetaan aikaa suunnitella ja luoda kulttuurilleen tapoja, perinteitä ja vaikka oma, kuvitteellinen kieli. Keksityt kulttuurit esitellään muille edellä mainitulla tavalla. Kulttuuriaan esittelevät voivat puhua keksimää kieltään, jolloin vieraan rooli uudessa kulttuurissa korostuu.

Harjoitus voidaan toteuttaa myös leirikouluolosuhteissa, jolloin harjoite voi kestää koko päivän. Myös purku voidaan laajentaa käsittelemään konflikteja aiheuttavia asioita ja konfliktien ratkaisemista. □

Uskontojen yhteinen näkökulma

Globaalilla etiikalla tarkoitetaan suurten uskontojen ja kulttuurien perinteistä löytyviä yhteisiä normeja ja periaatteita sekä arvojen tulkintaan liittyvää eettistä arviointia ja pohdintaa. Kun yhteinen arvopohja löytyy, oivalletaan että eri uskonnoilla ja kulttuureilla on paljon annettavaa toisilleen.

Lähes kaikista uskonnoista löytyy niin sanottu Kultainen sääntö: Mitä tahdot tehdä itsellesi, tee sitä toisille. Sama ajatus saatetaan ilmaista käänteisessä muodossa: Mitä et tahdo tehtävän itsellesi, älä tee sitä toiselle. Kilvoittelu omassa itsessä olevaa pahaa tai negatiivisia taipumuksia vastaan esiintyy kaikissa suurissa maailmanuskonnoissa. Yhteiset eettiset lähtökohdat voivat yhdistää eri kulttuuriaustaisia ja eri uskontoja harjoittavia ihmisiä.

Uskontoja ja eettisyyttä pitää vaalia

Uskonnot ja eettiset järjestelmät toimivat arvomuistina. Ne säilyttävät ihmiskunnan arvoja pyhissä teksteissään ja perimätiedossaan. Ihmisten tai kansojen vieraantumisen moraalisisista arvoistaan johtaa tilanteeseen, jolloin yhteiskunnassa ei enää pystytä erottamaan, mikä on oikein ja mikä

Ei ole maailmanrauhaa ilman uskontojen rauhaa, eikä uskontojen rauhaa ilman uskontojen välistä dialogia.

Hans Küng, sveitsiläinen teologian professori, katolinen pappi

väärin. Näin tapahtuu usein sota- ja kriisitilanteissa. Globaalin etiikan tarkoituksena on luoda uutta, yhteistä eettistä tietoisuut-

Globaalin etiikan julistus

Maailman uskontojen parlamentti antoi vuonna 1993 Chicagossa julistuksen globaalista etiikasta. Julistuksen pohjana ovat maailman suurista uskonnoista löytyvät yhteiset periaatteet, kuten elämän kunnioittaminen, taloudellinen oikeudenmukaisuus, totuudellisuus, miehen ja naisen tasa-arvoinen kumppanuus, ahneudesta pidättäytyminen ja tietoisuuden kasvattaminen. Julistuksen tavoitteita ajetaan kansainvälisellä tasolla koulujen uskonnon ja etiikan sekä elämäntietämisen oppisisällöiksi.

Maailman uskontojen parlamentti pyrkii edistämään yhteistyötä uskontojen välillä. Vuonna 2004 Barcelonassa pidettyyn kokoukseen osallistui lähes kymmentuhatta ihmistä: muslimeja, buddhalaisia, sikhejä, jainalaisia, hinduja ja intialaisten gurujen seuraajia, kristittyjä, alkuperäiskansojen uskontojen edustajia, länsimaisia uuspakanoita, shintolaisia, länsimaisen uuden henkisyyden edustajia sekä japanilaisten uusien uskontojen edustajia. Parlamentin historia alkoi vuonna 1893, jolloin idän ja lännen uskontojen edustajat tapasivat ensimmäistä kertaa virallisesti Chicagossa.

Muslimien käyttämä käsite jihad, käännetään usein pyhäksi sodaksi Profeetta Muhammed tarkoitti jihadilla omassa itsessä tapahtuvaa, sydämen kilvoitteleua pahaa vastaan.

ta ja kaikkia kansoja ja kulttuureja yhdistäviä arvoja, jotka pätevät myös kriisitilanteissa. Globaalin etiikan näkökulmaa voi hyödyntää pohdittaessa esimerkiksi terrorismia. Terroritekoja saatetaan perustella uskonnollisilla syillä, jolloin uskontoa käytetään hyväksi puolustettaessa väkivaltaisia tekoja. Kasvava kiulu maailman köyhien ja rikkaiden välillä on myös eettinen ongelma, vaikka sitä ei usein sellaiseksi tiedosteta. ■

Desmond Tutu (1931–)

Etelä-Afrikan apartheid-hallinnon kaaduttua piispa Tutu johti vuonna 1995 perustettua Totuus- ja sovintokomissiota, jossa saivat äänensä kuuluviin ne, jotka olivat kokeneet vääryyttä ja väkivaltaa apartheidin aikana. Syytetyt saivat kertoa oman näkemyksensä tapahtuneista ja anoa armahdusta. Komissiolla oli tärkeä rooli Etelä-Afrikan kehitymisessä vapaaksi demokratiaksi.

Piispa Tutu on toiminut rauhanvälittäjänä myös muissa konflikteissa. Palestiinalaiset joutuvat hänen mielestään eräänlaisen apartheidin kohteiksi Israelin miehittäessä Palestiinaa. Vuodesta 2003 lähtien Tutu on ollut Jerusalemissa sijaitsevan Sabeelin ekumeenisen vapautuksen teologian keskuksen suojelija.

Daisaku Ikeda (1928–)

Daisaku Ikedan toiminnan perustana on buddhalainen ajatus, että yksilön henkinen muutos saa ympäristön muuttumaan ja on lähtökohta kestäväan rauhaan. Ikeda pyrkii lujittamaan rauhaan sitoutuneiden ihmisten kansainvälistä verkostoa. Hän on vakuuttunut, että vuoropuhelun avulla ihmiset pystyvät tulemaan toimeen poliittisista, uskonnollisista ja ideologisista näkemyseroista huolimatta, kun lähtökohta on yhteinen ihmisuus.

Ikeda liittyi buddhalaiseen Soka Gakkai -liikkeeseen heti toisen maailmansodan jälkeen ja toimii nykyään kansainvälisen Soka Gakkain puheenjohtajana. Buddhalaisella maallikkojärjestöllä on yli 12 miljoonaa jäsentä ympäri maailmaa.

Vuodesta 1983 lähtien Daisaku Ikeda on luovuttanut vuosittaisen rauhanehdotuksensa YK:lle. Ne sisältävät käytännön ratkaisuja erilaisiin aiheisiin, kuten aseistariisuntaan, ihmisoikeuksien toteuttamiseen, globalisaatioon ja ympäristönsuojeluun.

Liite 1

Lehtiartikkeleita Ranskan lähiö-mellakoista, Helsingin Sanomat, syksy 2005

Toulousessa väitellään väkivallan syistä

• Lähion asukkaat yrittävät järjestäytyä väkivaltaa vastaan

Petteri Tuohinen
* KIRJE KOKOON

TOULOUSE. Illan lämmityksessä Toulousen pöytäalustuksessa lähiössä nuoret miehet kerääntyivät luonokromosten, järkälemäisten keurostalojen parittakäytävillä, kadunvarsiin ja aulaksi lähtelle. Tuomua siitä, että kohta täällä palaa, kun ulos joutaan.

En ikinä ei näy missään. Reynerien lähiössä ongelmia on sama kuin muuallakin Ranskassa. Siirtolaisacoret eivät keuhkutuudu kuuloilla, eivät saa röttiä ja turhauduvat. Ainoa poltetaan, kun kukaan ei tunneta heistä välittävien.

Läheisessä Mirailin ylipöytässä päättökortissa "Josefin opiskeleva Dimitri Zerah" tuo tuo muutama syytä sille, miksi siirtolaiset eivät menesty.

"Totta ei saa, jos on naimisissa. Kattokalorien rötti Työmäärä: katsovat myös työntekijän osuutta, eikä Reynerien lähiö todellakaan ole mikään suositus. Täällä on myös se, millä näyttää ja kuinka puhua", Reyneriessä asuva Zerah sanoo.

Zerah on naisen palvelu-aitolainen, si siis kaikkien tuleksesi "niin ranskalaisten". Hänen isänsä on Tuuskaista ja äiti Ranskasta.

Ympäri Ranskaa levinneet väkivaltaisudet ovat paivos-

rittonneet. Pieni ja siksi, ettei niin voi mennä nyt. Lähellä taapaamaan ystäviään mellakoiden pelossa. Tavallaan hän kuitenkin yrittää ottaa auton tai muoria.

"Väkivallalla he sanovat: katsokaa meitä, meillä ei ole mitään", Zerah sanoo.

Reyneriessä näkyvät vielä edelliset väkivaltaisudet. Suuria osa neliteististä aulasta on raivattu pois, mutta palatut ovat, minne on sifilisi ja poliisito arpausten kyynele-kaasuarmaisten hyläyt muuttamassa ongelmista.

Hiljalleen nuoret alkavat järjestellä paikkapöytänsä. Pelitit odottava lähellä lähtelä tilanteen kääntymistä. Hei kopertii alkaa pyörä Reyneriessä ylipöydellä.

Levottomuudesta huolimatta lähion asukkaat yrittävät jarkka elämänsä. Ihos kaana ja lonkeja kaupasta ja - ranskan siiseen tapaan - muuttava yhdes-tilä pöytänsä palasen muuttavasta jo kottarekallaan. Pieni jonka näyttää onnelliselta: källellä on kaina oasaan riekonaseassa syyroktihaaritossa kausu-ajattava formin's auto.

"Ei kukaan Algeria", läheiseen sotaan on kirjoitettu.

Paikalle, jossa autot vielä vähän aikaa sitten palloivat, alkaa nyt kääntymä väkijoukko. He korvovat kuuluvansa sponta-

alun "Pysäyttäkää väkivalta"-kansasiisiksi meidän. Heillä on tarkoituksenaan on suojella väkivallalta lapsia ja nuoria sekä pelata ongelmista.

Kansalaisliikkeeseen kuuluva Christian Garrigues katsoo, etteivät Ranskassa ilmenevät väkivaltaisudet ole yksin Ranskan ongelma, vaan siirtolaisiin liittyvät epäkohdat olivat merkittävä eurooppalaisella tasolla. Yhteistyönä kun on julkaistu syyten, ettei rajoja eikä EU-maahan välillä ole.

Vuorossa seisona Mayd Alvado on samaa mieltä siitä, ettei keskustelua siirtolaisuudesta ole ollut tarpeeksi. Aina kukaan sellaista, jossa huomioita siluunäyde vihermaisteri.

Toiselta puolen lähiöitä alkaa kuulua siirtolaisiin. Kansalaisliikkeen jäsenet väijyttelivät kylmissään ja siipisiisillä väliä paikkapöytänsä. Takorivat suusta, että tullaan sikaan tulemaan lähöön.

"Lähiö on jätetty omat onnensa nojaksi. Poliitikot huomaavat lähöiden arkkaita vain silloin, kun he tarvitsivat vaaleissa laudan äänien. Kuten presidentti Jacques Chirac viimeksi presidentinvaalien alla", Alvado sanoo.

Luopua mellakapoliisiksi näkyy lakon ammia, kun paikallinen lausemanta yrittää pöytänsä.

Keskustelun erioitetaan ja tavalla näiden helikopteriden häikäsevät valokuvia skuraavat lähes autokas ajattamien lauseja. Vähän paikallinen Reyneriessä jalkuu väkivaltaiseksi.

Mellakoitsijat joutuvat tuomiolle pikaisesti

Minna Nalbantoglu
KIRJAILIJA

BOBIGNY. Kaverukset Souaré, 20, ja Diawara, 19, pidätettiin Montrealissa Pariisin lähiössä sunnuntai-iltana, koska poliisien etsimässä heidän autossaan löytyi lausekepallo, jonka puolella oli seinän vaurioita. Lisäksi autossa oli räjähä.

Sunnuntai-iltana Montrealissa oli syytettyä palomies roskapöytä ja autoja. Nuorisajoukko pidettiin sunnuntai-illana keskiviikkoon asti pidätettyinä epäiltyä palotopun haittamiseksi.

Keskiviikkona Bobignyssä Pariisin ulkopuolella järjestetyssä pitämököidenkierroksessa kaksikkoa vapautettiin, koska tuomioistuimi ei löytänyt mitään todisteita siitä, että autossa olit bensini olisi ollut tarkoitettu

ulkopalojen syttämiseen. "Olemme tyytyväisiä, mutta vielä on paljon ihmisiä pidettävänä tyhjän tekni", sanoi Souaré päästyään vapaaksi.

"Tämä oikeudenkäynti on floppi", kuvasi puolestaan Diawara asianajaja **Philippe Stepniewski**.

Ainoa vaikuttanut Souaré ryökälentel siivoksi oli häntä ole koskaan tuomittu mistään, kertoi hänen asianajajansa **Stéphane Lin**. Hänen mukaansa autossa olit bensini oli tarkoitettu autoon ja riitti siivonantia varten.

Bensiniä voi periaatteessa käyttää myös polttopullon polttoaineena ja öljyä syytetyksi.

Ranskassa poliisi ei keskiviikkona muualla pidätetty 1462 mellakoimista epäiltyä ihmistä. Tämän lisäksi 229 on tuomittu vankeuteen pika-

vaikolla järjestetyissä oikeudenkäynneissä. Heistä 56 on alaikäisiä.

Ranskan sisäministeri Nicolas Sarkozy ilmoitti keskiviikkona, että kaikki tuomittu rikollisuusrikokset käsitellään maasta vaikka heidän oleskelupaikka olivat kunnossa.

"Pyyssin profektilla [keskustushallintoa ohjalla edustavista virkamiehiltä], että tuomittu ulkomaalaiset - kauskoittaan maasta laul". Sarkozy sanoi parlamentille.

Bobignyn tuomioistuim on käsitellyt kiitokseksi tabdilla tä näin kaksi viikkoa jatkuneista mellakoista epäiltyjen tuomittu syytteitä. Maanmuina oikeus tehti syyttäjä **Gérard Began**gerin mukaan puoli kolmein seit samalla, koska väitetäänkin käsittelevät määrättyä juttua: oli vain paljon.

Ulkonaikkumiskiellot laajenivat

Minna Nalbantoglu
KIRJAILIJA

PARIISI. Uudessa Ranskan kunnissa tiellessä keskiviikkona alustettiin tiellessä ulkonaikkumiskiellot.

Ranskassa käytetään otettiin tiellessä mahdottomasti ulkonaikkumiskielloin curvatuivat suurista kaupungeista muun muassa Niцца ja Cannes Välimeren rannalla. Rouen ja Le Havre Normandiassa sekä Amiens Pariisin pohjoispuolella. Eivestän kaupunkilla Pariisissa tiellessä tiellessä ulkonaikkumiskiellot yökkaan kielloille, alustettiin.

Muussa kunnissa kielloin tiellessä tiellessä alustettiin.

Yhtenäsi kuitenkin vain viisi Ranskan aluetta oli departementtia päästi sovellettu häntä lakkia. Se sovellettiin ei ollut mahdollista ajassa Ranskan 95 departementissa. Ulkonaikkumiskielloja ei otettiin käyttöön Pariisissa eikä sitä ympäröivissä lähiöissä, paria poikkeusta lukuun ottamatta.

Levottomuudet vähenivät edellisiin iltoin verrattuna selkeästi kaikkialla Ranskassa. Liikkeitä ja keskiviikkon välisenä yönä. Poltetun autojen määrä laski 61:ään, mikä puoleen edellisyököön verrattuna.

Mellakointi alkoi kuitenkin uuyököön keskiviikkona: alustettiin tiellessä, jossa poltetun autoja.

Ranskalaisen Ilmoituksen (LDF), on avustellut pika-oikeudenkäyntiä.

"Pelkään, että väkivaltaiset laakivie tulle". LDF:n johtaja **Jean-Pierre Dubois** sanoi uutistoimisto AP:lle. "On yhä suuri tunnettu ovelleksi, että vaikkakaan opitaan tekemään entistä vakavampia rikoksia."

Keskiviikkona mellakointia syytettyä alustettiin katusilla Bobigny: tuomioistuimen eteen vain neljä.

"Tilanne on jo vaihteleva", toteaa syyttäjä.

Oikeustaloon oli kuitenkin tullut tiellessä syytettyjen perhejäseniä ja ystäviä seuraamaan oikeudenkäyntiä Bobigny:stä. **Handi**, 19, ja **Chaqui**, 14, olivat tulleet oikeustaloon väkensä vettä viään, joihin syytteitä käsiteltiin ovellessa.

Ystävät olivat heidän mu-

kaansa heidän: poltetun polttopullilla sekä syytettyä otettiin autoja ja roskapöytä. **Handi** ja **Chaqui** olivat olleet sunnuntai-illan puoleksi, mutta eivät olleet otettiin suojelema tullaan polttaneet mitään. He olivat päässeet polttajilla karkaan.

Autojen polttaminen oli **Handi** väkensä lähtökäsi muulle sakkia. **Chaqui** tuomittiin työlle, koska sen autolla voi "käyttää Sarkoa [sisäministeriä]".

Molnguen mielestä se on myös tuomittuisten lähtökäsi muulle väkensä saada äänensä kuuluvain.

Oikeus on hyvä keino?
"Oo!" **Handi** sanoi.
"Ii, mutta se on sakkia", **Chaqui** toteaa.
"Olettehan teitä nyt tiellessä", **Handi** sanoi ulkomaalaisista toimittajista.

Liite 2

IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLINEN JULISTUS

(YK 1948)

Johdanto

Kun ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perustana maailmassa,

kun ihmisoikeuksia on väheksytty tai ne on jätetty huomiota vailla, on tapahtunut raakalaistekoja, jotka ovat järkyttäneet ihmiskunnan omaatuntoa, ja kun kansojen korkeimmaksi päämääräksi on julistettu sellaisen maailman luominen, missä ihmiset voivat vapaasti nauttia sanan ja uskon vapautta sekä elää vapaina pelosta ja puutteesta,

kun on välttämätöntä, että ihmisoikeudet turvataan oikeusjärjestyksellä, jotta ihmisten ei olisi pakko viimeisenä keinona nousta kapinaan pakkovaltaa ja sortoa vastaan,

kun on tähdellistä edistää ystävällisten suhteiden kehittymistä kansojen välille,

kun Yhdistyneiden Kansakuntien kansat ovat peruskirjassa vahvistaneet uskonsa ihmisten perusoikeuksiin, ihmisyksilön arvoon ja merkitykseen sekä miesten ja naisten yhtäläisiin oikeuksiin ja kun ne ovat ilmaisseet vakaan tahtonsa edistää sosiaalista kehitystä ja parempien elämisen ehtojen aikaansaamista vapaammassa oloissa,

kun jäsenvaltiot ovat sitoutuneet edistämään, yhteistoiminnassa Yhdistyneet Kansakunnat -järjes-

tön kanssa, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleistä kunnioittamista ja noudattamista, ja,

kun yhteinen käsitys näiden oikeuksien ja vapauksien sisällöstä on mitä tärkein tämän sitoumuksen täydelliselle toteuttamiselle

niin sen vuoksi

YLEISKOKOUS antaa

TÄMÄN IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLISEN JULISTUKSEN kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta kukin yksilö ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi, pitäen alati mielessään tämän julistuksen, valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvien kansallisten ja kansainvälisten toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa.

Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus

1. artikla

Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.

2. artikla

Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin, ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta. Mitään erotusta ei myöskään pidä tehdä sen maan tai alueen valtiollisen, hallinnollisen tai kansainvälisen aseman perusteella, johon henkilö kuuluu, olipa tämä alue itsenäinen, huoltohallinnossa, itsehallintoa vailla tai täysivaltaisuudeltaan minkä tahansa muun rajoituksen alainen.

3. artikla

Kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

4. artikla

Ketään ei saa pitää orjana tai orjuutettuna, kaikki orjuuden ja orjakaupan muodot on kiellettävä.

5. artikla

Ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julmasti, epäinhimillisesti tai alentavasti.

6. artikla

Jokaisella ihmisellä on kaikkialla oikeus siihen, että hänet henkilönä tunnustetaan lain edessä.

7. artikla

Kaikki ovat tasavertaisia lain edessä ja oikeutetut erotuksetta yhtäläiseen lain suojaan. Kaikilla on oikeus tasavertaiseen suojaan tätä julistusta loukkaavaa syrjintää vastaan sekä kaikkea sellaiseen syrjintään tähtäävää yllytystä vastaan.

8. artikla

Jokaisella on oikeus tehokkaaseen hyvitykseen asianomaisessa kansallisessa tuomioistuimessa häneen kohdistuneista

teoista, jotka loukkaavat hänelle valtiosäännöllä tai lailla turvattuja perusoikeuksia.

9. artikla

Ketään ei saa mielivaltaisesta pidättää, vangita tai ajaa maanpakoon.

10. artikla

Jokaisella on täysin tasa-arvoisesti oikeus siihen, että häntä oikeudenmukaisesti ja julkisesti kuullaan riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan määrittäessä tai häntä vastaan nostettua rikossyytettä selvitettäessä.

11. artikla

(1) Jokaisen rikollisesta teosta syytteessä olevan henkilön edellytetään olevan syytön siihen asti kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todistettu julkisessa oikeudenkäynnissä, jossa hänelle turvataan kaikki hänen puolustustaan varten tarpeelliset takeet.

(2) Ketään ei pidä tuomita rangaistavaksi teoista tai laiminlyönneistä, jotka eivät kansallisen tai kansainvälisen oikeuden mukaan olleet rikollisia niiden tekohetkellä. Myöskään ei pidä tuomita ankarampaan rangaistukseen, kuin mikä oli sovellettavissa rangaistavan teon suoritushetkellä.

12. artikla

Älköön mielivaltaisesta puututtako kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon älköönkä loukattako kenenkään kunniaa ja mainetta. Jokaisella on oikeus lain suojaan sellaista puuttumista tai loukkausta vastaan.

13. artikla

(1) Jokaisella on oikeus liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkansa kunkin valtion sisällä.

(2) Jokaisella on oikeus lähteä maasta, myös omasta maastaan, ja palata maahansa.

14. artikla

(1) Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa.

(2) Tähän oikeuteen ei voida vedota, kun on kysymys tosi epäpoliittisista rikoksista johtuvista syytteistä tai teoista, jotka ovat vastoin Yhdistyneiden Kansakuntien periaatteita ja päämääriä.

15. artikla

(1) Jokaisella on oikeus kansalaisuuteen.

(2) Keltään ei saa mielivaltaisesta riistää kansalaisuutta eikä evätä oikeutta kansalaisuuden vaihtamiseen.

16. artikla

(1) Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen.

(2) Avioliiton solmiminen tapahtukoon vain tulevien aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta.

(3) Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.

17. artikla

(1) Jokaisella on oikeus omistaa omaisuutta yksin tai yhdessä toisten kanssa.

(2) Keltään älköön mielivaltaisesti riistettävä hänen omaisuuttaan.

18. artikla

Jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omatunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vapauden uskonnon tai vakaumuksen vaihtamiseen sekä uskonnon tai vakaumuksen julistamiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamalla sekä harjoittamalla hartautta ja uskonnollisia menoja.

19. artikla

Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.

20. artikla

(1) Kaikilla on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen.

(2) Ketään ei saa pakottaa liittymään mihinkään yhdistykseen.

21. artikla

(1) Jokaisella on oikeus osallistua maansa hallitsemiseen joko välittömästi tai vapaasti valittujen edustajien välityksellä.

(2) Jokaisella on yhtäläinen oikeus päästä maansa julkisiin toimiin.

(3) Kansan tahto on hallitusvallan perusta; tämä tahto on ilmaistava määräaikailla ja aidoilla vaaleilla, joissa kaikilla on yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja joissa äänestys on salainen tai muuta vaalivapauden turvaavaa menettelyä noudattava.

22. artikla

Jokaisella on yhteiskunnan jäsenenä oikeus sosiaaliturvaan sekä oikeus kansallisten toimenpiteiden ja kansainvälisen yhteistyön kautta kunkin maan järjestelmä ja voimavarat huomioiden, nauttia hänen ihmisarvolleen ja hänen yksilöllisen olemuksensa vapaalle kehitykselle välttämättömiä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia.

23. artikla

(1) Jokaisella on oikeus työhön, työpaikan vapaaseen valintaan, oikeudenmukaisiin ja tyydyttäviin työehtoihin sekä suojaan työttömyyttä vastaan.

(2) Jokaisella on oikeus ilman minkäänlaista syrjintää samaan palkkaan samasta työstä.

(3) Jokaisella työtä tekevänä on oikeus kohtuulliseen ja riittävään palkkaan, joka turvaa hänelle ja hänen perheelleen ihmisarvon mukaisen toimeentulon ja jota tarpeen vaatiessa täydentävät muut sosiaalisen suojelun keinot.

(4) Jokaisella on oikeus perustaa ammattiyhdistyksiä ja liittyä niihin etujensa puolustamiseksi.

24. artikla

Jokaisella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, työajan järkevään rajoittamiseen sekä määrääkäänsä palkallisiin lomiin.

25. artikla

(1) Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta.

(2) Äideillä ja lapsilla on oikeus erityiseen huoltoon ja apuun. Kaikkien lasten, riippumatta siitä, ovatko he syntyneet avioliitossa tai sen ulkopuolella, tulee nauttia samaa yhteiskunnan suojaa.

26. artikla

(1) Jokaisella on oikeus saada opetusta. Opetuksen on oltava ainakin alkeis- ja perusopetuksen osalta maksutonta. Alkeisopetuksen on oltava pakollinen. Teknistä ja ammattiopetusta on oltava yleisesti saatavilla, ja korkeamman opetuksen on oltava avoinna yhtäläisesti kaikille heidän kykijensä mukaan.

(2) Opetuksen on pyrittävä ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken sekä pyrkiä edistämään Yhdistyneiden Kansakuntien toimintaa rauhan ylläpitämiseksi.

(3) Vanhemmilla on ensisijainen oikeus valita heidän lapsilleen annettavan opetuksen laatu.

27. artikla

(1) Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.

(2) Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.

28. artikla

Jokaisella on oikeus sellaiseen yhteiskunnalliseen ja kansainväliseen järjestykseen, jonka puitteissa tässä julistuksessa esitetyt oikeudet ja velvollisuudet voivat täysin toteutua.

29. artikla

(1) Jokaisella ihmisellä on velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, koska vain sen puitteissa hänen yksilöllisen olemuksensa vapaa ja täysi kehitys on mahdollinen.

(2) Käyttäessään oikeuksiaan ja nauttiessaan vapauksiaan kukaan ei ole muiden kuin sellaisten lailla säädettyjen rajoitusten alainen, joiden yksinomaisena tarkoituksena on turvata toisten oikeuksien ja vapauksien tunnustaminen ja kunnioittaminen sekä moraalinen, julkisen järjestyksen ja yleisen hyvinvoinnin oikeudet vaatimukset kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.

(3) Näitä oikeuksia ja vapauksia ei missään tapauksessa saa käyttää vastoin Yhdistyneiden Kansakuntien päämääriä ja periaatteita.

30. artikla

Mitään tässä julistuksessa ei saa tulkita niin, että valtio, ryhmä tai yksityinen henkilö voi sen perusteella katsoa oikeudekseen tehdä sellaista, mikä voisi hävittää tässä määritellyjä oikeuksia ja vapauksia.

10.12.1948

Yleissopimus lapsen oikeuksista

Hyväksytty: YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989
Kansainvälinen voimaantulo: 2.9.1990
Voimaantulo Suomen osalta: 20.7.1991

Johdanto

Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot,

ottavat huomioon, että Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa julistettujen periaatteiden mukaisesti koko ihmiskunnan kaikkien jäsenten synnynnäisen arvon sekä yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksien tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perusta maailmassa,

muistavat, että Yhdistyneiden kansakuntien kansat ovat peruskirjassa vahvistaneet uskonsa ihmisen perusoikeuksiin, arvoon ja merkitykseen ja ovat päättäneet edistää sosiaalista kehitystä ja parempia elinoloja vapaammassa oloissa,

tunnustavat, että Yhdistyneet kansakunnat on ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja kansainvälisissä ihmisoikeuksien yleissopimuksissa julistanut ja sopinut, että jokainen ihminen on oikeutettu niissä tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta,

palauttavat mieliin, että ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa Yhdistyneet kansakunnat on julistanut lasten olevan oikeutettuja erityiseen huolenpitoon ja apuun,

ovat vakuuttuneita siitä, että perheellä, joka on yhteiskunnan perusr ryhmä ja sen kaikkien

jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua niin että se pystyy täydellisesti hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa,

tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä,

ottavat huomioon, että lapsen tulisi olla täysin valmis elämään itsenäistä elämää yhteiskunnassa ja häntä tulisi kasvattaa Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa julistettujen ihanteiden hengessä sekä erityisesti rauhan, ihmisarvon, suvaitsevaisuuden, vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden hengessä,

muistavat, että erityisen huolenpidon ulottaminen lapseen on todettu Geneven lapsen oikeuksien julistuksessa vuonna 1924 ja Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1959 hyväksymässä lapsen oikeuksien julistuksessa sekä tunnustettu ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (erityisesti sen 23 ja 24 artiklassa), taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (erityisesti sen 10 artiklassa) ja lasten hyvinvoinnista huolehtivien erityisjärjestöjen ja kansainvälisten järjestöjen säännöissä ja asiaan liittyvissä asiakirjoissa,

muistavat, kuten Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 20. päivänä marraskuuta 1959 hyväksymässä lapsen oikeuksien julistuksessa todetaan, että "lapsi ruumiillisen ja henkisen kypsymättömyytensä vuoksi tarvitsee erityistä suojelua ja huolenpitoa, siihen luettuna asianmukainen hoito sekä ennen syntymää että sen jälkeen"

palauttavat mieliin julistuksen sosiaalisista ja oikeudellisista periaatteista lasten huollossa ja suojelussa, erityisesti sijaishuollossa sekä kansallisessa että kansainvälisessä lapseksi ottamisessa, Yhdistyneiden kansakuntien vähimmäis-säännökset nuoriso-oikeudesta (”Beijingin säännöt”) ja julistuksen naisten ja lasten suojelusta hätätilanteissa ja aseellisissa selkkauksissa, tunnustavat, että kaikissa maailman maissa elää lapsia erittäin vaikeissa oloissa ja että tällaiset lapset tulee erityisesti ottaa huomioon,

ottavat asianmukaisesti huomioon kunkin kansan perinteiden ja kulttuurin merkityksen lapsen suojelussa ja tasapainoisessa kehityksessä,

tunnustavat kansainvälisen yhteistyön merkityksen lasten olojen parantamiseksi kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa, ovat sopineet seuraavasta:

I osa

1 artikla

Tässä yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapsen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

2 artikla

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillis-

ten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakauksiin.

3 artikla

1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

2. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

3. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

4 artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltiot ryhtyvät mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa.

5 artikla

Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia.

sia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.

6 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynäinen oikeus elämään.
2. Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.

7 artikla

1. Lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
2. Sopimusvaltiot takaavat näiden oikeuksien toteuttamisen kansallisen lainsäädäntönsä ja asiaankuuluvissa kansainvälisissä asiakirjoissa määritettyjen velvoitteidensa mukaisesti etenkin silloin, kun lapsi muuten olisi kansalaisuudeton.

8 artikla

1. Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaisuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti.
2. Milloin lapselta on laittomasti riistetty hänen henkilöllisyytensä osittain tai kokonaan sopimusvaltioiden on annettava hänelle asianmukaista apua ja suojelua pyrkimyksensä nopeasti palauttaa lapselle hänen henkilöllisyytensä.

9 artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen

edun mukaista. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen erityistapauksessa, kuten lapsen vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta tai kun vanhemmat asuvat erillään ja on tehtävä päätös lapsen asuinpaikasta.

2. Kaikille asianosaisille on annettava mahdollisuus 1 kappaleessa tarkoitetuissa toimissa osallistua asian käsittelyyn ja tuoda siinä julki näkökantansa.
3. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmistaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.
4. Mikäli tällainen ero aiheutuu sopimusvaltion aloittamista toimenpiteistä, kuten lapsen vanhemman tai vanhempien pidätyksestä, vangitsemista, maanpakoon määräämisestä, karkotuksesta tai kuolemasta (mukaan lukien valtion huostassa olevan henkilön mistä tahansa syystä aiheutuva kuolema), tämän sopimusvaltion on annettava pyynnöstä lapselle, hänen vanhemmalleen tai milloin aiheellista, muulle perheenjäsenelle olennaiset tiedot poissaolevan perheenjäsenen olinpaikasta, paitsi jos tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa lapsen hyvinvointia. Sopimusvaltioiden on edelleen varmistettava, ettei tällaisen pyynnön esittäminen sinänsä aiheuta epäedullisia seurauksia asianosaisille.

10 artikla

1. Sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa asetettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiensa hakemukset jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti. Sopimusvaltiot takaavat lisäksi, että tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille eikä heidän perheenjäsenilleen.
2. Lapsella, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, on oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilö-

kohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa, paitsi poikkeuksellisissa tapauksissa. Tässä tarkoituksessa ja sopimusvaltioille 9 artiklan 2 kappaleessa asetetun velvoitteen mukaisesti sopimusvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen vanhempiensa oikeutta lähteä mistä tahansa maasta, myös omasta maastaan, ja saapua omaan maahansa. Oikeudelle lähteä maasta voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), väestön terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi ja jotka ovat sopusoinnussa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien kanssa.

11 artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät toimiin ehkäistäkseen lasten laittomat maasta kuljetukset ja ulkomailta palauttamatta jättämiset.
2. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot edistävät kahden- ja monenvälisen sopimusten tekemistä tai olemassa oleviin sopimuksiin liittymistä.

12 artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

13 artikla

1. Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa,

painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa.

2. Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

- a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai
- b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

14 artikla

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.
2. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa.
3. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi.

15 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen.
2. Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita rajoituksia kuin sellaisia, jotka ovat säädettyjen lakien mukaisia ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansalliselle ja yleiselle turvallisuudelle, yleiselle järjestykselle (ordre public), väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi tai muiden ihmisten vapauksien tai oikeuksien suojelemiseksi.

16 artikla

1. Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettansa saa laittomasti halventaa.

2. Lapsella on oikeus lain suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

17 artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot:

a) rohkaisevat tiedotusvälineitä levittämään lapsen sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä edistävää ja 29 artiklan hengen mukaista tietoa ja aineistoa;

b) rohkaisevat kansainvälistä yhteistyötä erilaisista sivistyksellisistä, kansallisista tai kansainvälisistä lähteistä olevan tällaisen tiedon ja aineiston tuottamiseksi, vaihtamiseksi ja levittämiseksi;

c) rohkaisevat lastenkirjojen tuottamista ja levittämistä;

d) rohkaisevat tiedotusvälineitä kiinnittämään erityistä huomiota vähemmistöryhmiin kuuluvien tai alkuperäiskansojen lasten kielellisiin tarpeisiin;

e) rohkaisevat kehittämään asianmukaisia ohjelmia lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistoilta muistaen 13 ja 18 artiklojen määräykset.

18 artikla

1. Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajina ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.

2. Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille

laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.

3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin taatakseen, että työssäkäyvien vanhempien lapsilla on oikeus hyödyntää heille tarkoitettuja lastenhoitopalveluita ja laitoksia.

19 artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohteluna tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

2. Tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä luettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

20 artikla

1. Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vaila perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

2. Sopimusvaltiot takaavat tällaiselle lapselle vaihtoehdoisen hoidon kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

3. Tämä hoito voi muun muassa olla sijaisperhehoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen. Ratkaisua harkittaessa on asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden

toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.

21 artikla

Sopimusvaltiot, jotka tunnustavat tai sallivat lapsiksi ottamisen, takaavat että kaikessa ensisijainen huomio kiinnitetään lapsen etuun ja ne:

a) takaavat, että lapsiksi ottamisen voivat vahvistaa vain toimivaltaiset viranomaiset, jotka soveltuvan lainsäädännön ja menettelytapojensa mukaisesti sekä kaikkien asiaan liittyvien ja luotettavien tietojen perusteella toteavat, että lapsiksi ottaminen voidaan sopia ottaen huomioon lapsen asema ja hänen suhteensa vanhempiinsa, sukulaisiinsa ja laillisiin huoltajiinsa ja että tarvittaessa asianosaiset ovat antaneet tietoisuustodistuksensa lapsiksi ottamiseen saatuaan asianmukaista ottolapsineuvontaa;

b) tunnustavat, että kansainvälistä lapsiksi ottamista voidaan harkita vaihtoehtoisena hoitomuotona, jos lasta ei voida sijoittaa sijaisperheeseen tai ottaa lapsiksi tai millään muulla sopivalla tavalla hoitaa lapsen omassa maassa; takaavat, että toiseen maahan lapsiksi otettava lapsi nauttii vastaavista turvatoimista ja -tasosta kuin kansallisessa lapsiksi ottamisessa;

d) ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin varmistaakseen, ettei kansainvälinen lapsiksi ottaminen asiattomasti hyödytä asianosaisia taloudellisesti;

e) edistävät tämän artiklan päämääriä tekemällä tarvittaessa kahden- tai monenvälisiä sopimusjärjestelyjä tai sopimuksia ja pyrkivät siinä yhteydessä takaamaan, että toimivaltaiset viranomaiset ja toimielimet hoitavat lapsen sijoittamisen toiseen maahan.

22 artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi joka yksin tai yhdessä vanhempiensa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa tai jota pidetään pakolaisella soveltuvien kansainvälisen tai kan-

sallisen oikeuden ja menettelytapojen mukaan, saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia tässä yleissopimuksessa ja muissa sellaisissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat.

2. Tämän toteuttamiseksi sopimusvaltiot osallistuvat, siten kuin katsovat tarpeelliseksi, Yhdistyneiden kansakuntien ja muiden toimivaltaisten, hallitustenvälisten tai Yhdistyneiden kansakuntien kanssa yhteistyössä olevien kansalaisjärjestöjen ponnisteluihin tällaisen lapsen suojelemiseksi ja avustamiseksi sekä pakolaislapsen vanhempien tai muiden perheenjäsenten jäljittämiseksi, jotta saataisiin lapsen ja hänen perheensä jälleenyhdistämisen kannalta välttämättömiä tietoja. Silloin kun vanhempia tai muita perheenjäseniä ei löydetä, lapsen on saatava sellaista suojelua kuin syystä tai toisesta perheen turvaa pysyvästi tai tilapäisesti vailla olevalle lapselle tämän yleissopimuksen mukaisesti annetaan.

23 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.

2. Sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa sekä rohkaisevat ja varmistavat avun ulottamisen käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti siihen oikeutettuihin lapsiin sekä heidän hoidostaan vastaaviin henkilöihin, silloin kun apua on haettu ja kun se soveltuu lapsen tilanteeseen ja hänen vanhempiensa tai muiden hoitajiensa olosuhteisiin.

3. Tunnustaen vammaisen lapsen erityistarpeet tämän artiklan 2 kappaleen määräysten mukaisesti apua on annettava tarvittaessa kiinnittäen huomiota vanhempien tai lapsen muiden

hoitajien varallisuuteen. Apu on suunniteltava varmistamaan vammaisen lapsen mahdollisuus koulunkäyntiin, koulutukseen, terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin, ammattikoulutukseen ja virkistystoimintaan siten, että lapsi sopeutuu mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja että hän saavuttaa mahdollisimman korkean yksilökohtaisen kehitystason, sivistyksellinen ja henkinen mukaan luettuina.

4. Sopimusvaltiot edistävät kansainvälisen yhteistyön hengessä asianmukaisen terveydenhoitoa sekä vammaisten lasten lääketieteellistä, psykologista ja toiminnallista hoitoa sekä yleissivistävää ja ammattikoulutusta koskevan tiedon vaihtoa, mukaan lukien myös tietojen levittäminen ja saanti. Tavoitteena on auttaa sopimusvaltioita parantamaan valmiuksiaan ja taitojaan sekä laajentamaan kokemuksiaan näillä aloilla. Tässä on erityistä huomiota kiinnitettävä kehitysmaiden tarpeisiin.

24 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveystalvakuista.

2. Sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin erityisesti:

- a) vähentääkseen imeväis- ja lapsikuolleisuutta;
- b) varmistaa, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon, jossa painottuu perusterveydenhoidon kehittäminen;
- c) taistellakseen tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit;

d) taataksaan asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille;

e) varmistaa, että yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamia perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta, rintaruokinnan eduista, ympäristöhygieniasta ja onnettomuuksien ehkäisystä;

f) kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.

3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja.

4. Sopimusvaltiot sitoutuvat edistämään ja kannustamaan kansainvälistä yhteistyötä toteuttaakseen asteittain tässä artiklassa tunnustetun oikeuden toteuttamisen kokonaisuudessaan. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

25 artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat lapselle, jonka toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemiseksi tai hänen ruumiillisen tai henkisen terveytensä hoitoa varten, oikeuden hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

26 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

2. Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatukseltaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

27 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, henkellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
2. Vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdolluuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.
3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.
4. Sopimusvaltiot pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin turvaamaan lapsen elatusmaksujen saannin vanhemmilta tai muilta lapsesta taloudellisessa vastuussa olevilta niin sopimusvaltiossa kuin ulkomaillakin. Erityisesti silloin kun lapsesta taloudellisessa vastuussa oleva asuu eri maassa kuin lapsi, sopimusvaltiot edistävät kansainvälisiin sopimuksiin liittymistä tai niiden tekemistä sekä muiden asianmukaisten järjestelyjen tekemistä.

28 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti:
 - a) tekevät pakolliseksi perusasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;
 - b) tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammatinvalinnanohjaus, saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyvät tarkoituksenmukaisesti toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville;

- c) saattavat kaikin tarkoituksenmukaisin keinoin korkea-asteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella;
 - d) tuovat opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville;
 - e) ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.
2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa tämän yleissopimuksen kanssa.
 3. Sopimusvaltiot edistävät ja kannustavat kansainvälistä yhteistyötä koulutukseen liittyvissä asioissa pyrkien erityisesti poistamaan tietämättömyyden ja lukutaidottomuuden koko maailmasta ja helpottamaan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä nykyaikaisten opetusmenetelmien hyödyntämistä. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

29 artikla

1. Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä:
 - a) lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen;
 - b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen;
 - c) kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan;
 - d) lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä;

e) kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan.

2. Minkään tämän artiklan tai 28 artiklan osan ei pidä tulkita rajoittavan yksilöiden ja yhteisöjen oikeutta perustaa ja johtaa oppilaitoksia edellyttäen kuitenkin aina, että noudatetaan tämän artiklan 1 kappaleessa esitettyjä periaatteita ja vaatimusta, että tällaisessa laitoksissa annetun koulutuksen tulee vastata valtion asettamaa vähimmäistasoa.

30 artikla

Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalla lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

31 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

2. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

32 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa tai haittaa hänen koulutustaan tai on vahingollista hänen terveydelleen tai ruumiilliselle, henkiselle, moraalille tai sosiaaliselle kehitykselleen.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimenpiteisiin taatakseen tämän artiklan to-

teuttamisen. Tässä tarkoituksessa ja ottaen huomioon muiden kansainvälisten asiakirjojen asiaankuuluvat säännökset sopimusvaltiot erityisesti:

a) määrittävät vähimmäisikärajan tai -rajat työhön otettaville;

b) antavat tarpeelliset työaikaa ja työoloja koskevat säännökset; ja

c) säätävät sopivat rangaistukset ja muut pakotteet taatakseen tämän artiklan tehokkaan täytäntöönpanon.

33 artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin, lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset ja koulutukselliset toimenpiteet mukaan luettuina, suojellakseen lapsia asiaankuuluvissa kansainvälisissä sopimuksissa määriteltyjen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden luvottomalta käytöltä sekä estääkseen lasten käytön näiden aineiden laittomassa tuotannossa ja kaupassa.

34 artikla

Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta sekä riiston ja hyväksikäytön muodoilla. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen:

a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin;

b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa;

c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

35 artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa.

36 artikla

Sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilla.

37 artikla

Sopimusvaltiot takaavat, että

a) lasta ei kiduteta, eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Kuolemanrangaistusta tai elinkautista tuomiota ilman vapauttamismahdollisuutta ei tule langettaa alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista;

b) lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesta. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona;

c) vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Jokaisella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnein, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa;

d) vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus pikaiseen oikeus- ja muuhun apuun samoin kuin oikeus kiistää vapaudenriiston laillisuus tuomioistuimessa tai muun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen edessä ja oikeus saada pikainen päätös missä tahansa tällaisessa asiassa.

38 artikla

1. Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan niitä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä, jotka soveltuvat niihin aseellisissa selkkauksissa ja joilla on merkitystä lapsen kannalta, sekä takaamaan kunnioituksen näitä sääntöjä kohtaan.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, etteivät alle 15-vuotiaat henkilöt osallistu vihollisuuksiin.

3. Sopimusvaltiot pidättäytyvät värväämästä asevoimiinsa henkilöä, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta. Kutsuessaan palvelukseen niitä, jotka ovat täyttäneet 15 vuotta mutta eivät 18 vuotta, sopimusvaltiot pyrkivät antamaan etusijan tämän ikäryhmän vanhimmille.

4. Sopimusvaltiot ryhtyvät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisten siviiliväestön suojelua koskevien velvoitteidensa mukaisesti kaikkiin mahdollisiin toimiin suojellakseen ja hoitaakseen lapsia, joihin aseellinen selkkaus vaikuttaa.

39 artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen minkä tahansa laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista. Toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää lapsen terveyttä, itsekunnioitusta ja ihmisarvoa.

40 artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle lapselle, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu sitä rikkoneen, oikeuden tulla kohdelluksi tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, joka vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan sekä ottaa huomioon lapsen iän ja pyrkimyksen edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan ja rakentavan roolin omaksumista yhteiskunnassa.

2. Tämän toteuttamiseksi ja ottaen huomioon kansainvälisten asiakirjojen asiaankuuluvat määräykset sopimusvaltiot takaavat erityisesti, että:

a) lapsen ei väitetä syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, häntä ei syytetä siitä tai hänen ei todeta rikkoneen sitä tekojen tai laiminlyöntien perusteella, jotka eivät tekohetkellä olleet kiellettyjä kansallisessa lainsäädännössä tai kansainvälisessä oikeudessa;

b) lapsella, jonka väitetään syyllistyneen tai jota syytetään rikoslain rikkomisesta, on ainakin seuraavat takeet;

- i) häntä pidetään syyttömänä, kunnes hänet lain mukaan todetaan syylliseksi;
- ii) hänelle on ilmoitettava viipymättä ja suoraan, tai tarvittaessa vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa välityksellä häntä vastaan esitetyt syytteet, ja hänellä on oikeus saada oikeusapua tai muuta asianmukaista apua puolustuksensa valmistelussa sekä sen esittämisessä;
- iii) hänen on viipymättä saatava lainsäädännön mukaisesti asiansa toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen tai oikeudellisen elimen päätettäväksi rehellisessä oikeudenkäynnissä oikeus- tai muun asianmukaisen avustajan läsnä ollessa ja ottaen erityisesti huomioon lapsen iän, hänen tilanteensa, hänen vanhempansa tai lailliset holhoojansa tai huoltajansa läsnä ollessa, ellei sen todeta olevan lapsen edun vastaista.
- iv) häntä ei saa pakottaa todistamaan tai tunnustamaan syyllisyyttään. Hänen on voitava kuultella tai kuulustelluttaa vastapuolen todistajia sekä saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi tasapuolisuuden nimissä;
- v) jos hänen katsotaan rikkoneen lakia, hänellä on oikeus saada tämä päätös ja sen perusteella määrätyt toimenpiteet korkeamman toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen tai oikeudellisen elimen käsiteltäväksi lainsäädännön mukaisesti;
- vi) hänen on saatava maksutta tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tai puhu kieltä, jolla asiaa käsitellään;
- vii) hänen yksityisyyttään on kunnioitettava täydellisesti asian käsittelyn kaikissa vaiheissa.

3. Sopimusvaltiot pyrkivät edistämään sellaisten lakien säätämistä, menettelytapojen ja viranomaisten asettamista ja laitosten perustamista, jotka soveltuvat erityisesti lapsiin, joiden väitetään syyllistyneen, joita syytetään tai joiden on todettu rikkoneen rikoslakia, ja erityisesti:

- a) säätämällä vähimmäisiän, jota nuorempia lapsia ei pidetä kelpoisina rikkomaan rikoslakia;
- b) aina milloin mahdollista ja toivottavaa, ryhtymään muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin tällaisten lasten kohdalla, edellyttäen, että ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa kunnioitetaan täydellisesti.

4. Sen varmistamiseksi, että lapsia kohdellaan heidän hyvinvoinnilleen sopivalla sekä heidän olosuhteisiinsa ja rikkomukseensa oikeassa suhteessa olevalla tavalla, on oltava mahdollisuus erilaisiin järjestelyihin, kuten huolenpitoon, ohjausta ja valvontaa koskeviin päätöksiin, neuvontaan, viranomaisvalvontaan, sijaisperhehoitoon, opetus- ja ammattikoulutusohjelmiin ja muihin laitossijoituksen vaihtoehtoihin.

41 artikla

Mikään tässä yleissopimuksessa ei vaikuta määräyksiin, jotka edistävät paremmin lapsen oikeuksien toteutumista, ja joita voi olla:

- a) sopimusvaltion lainsäädännössä; tai
- b) sopimusvaltiota sitovassa kansainvälisessä oikeudessa.

II osa

42 artikla

Sopimusvaltiot sitoutuvat saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksena mukaisesti ja aktiivisesti.

43 artikla

1. Tarkastelemaan sopimusvaltioiden edistymistä tämän yleissopimuksen velvoitteiden täyttämässä perustetaan lapsen oikeuksien komitea, joka hoitaa jäljempänä määritellyjä tehtäviä.

2. Komitea koostuu kymmenestä korkean moraalin ja tämän yleissopimuksen alueelta hyvän asiantuntemuksen omaavasta asiantuntijasta. Sopimusvaltiot valitsevat komitean jäsenet kansalaistensa keskuudesta ja he toimivat komiteassa henkilökohtaisessa ominaisuudessaan. Jäsenten valinnassa on kiinnitettävä huomiota tasapuoliseen maantieteelliseen jakaumaan ja siihen, että keskeisimmät oikeusjärjestelmät ovat edustettuina.

3. Komitean jäsenet valitaan salaisilla vaaleilla sopimusvaltioiden nimeämistä henkilöistä. Kukin sopimusvaltio voi asettaa ehdokkaaksi yhden kansalaisensa.

4. Komitean ensimmäinen jäsenvaali pidetään viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän yleissopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen joka toinen vuosi. Vähintään neljä kuukautta ennen kutakin vaalia Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin on lähetettävä sopimusvaltioille kirje, jossa pyydetään näitä nimeämään ehdokkaansa kahden kuukauden kuluessa. Pääsihteeri laatii sen jälkeen kaikista nimetyistä henkilöistä aakkosjärjestyksessä olevan luettelon, josta käy ilmi heidät nimenneet sopimusvaltiot, ja antaa sen tämän jälkeen yleissopimuksen sopimusvaltioiden tiedoksi.

5. Vaali toimitetaan pääsihteerin koolle kutsuissa sopimusvaltioiden kokouksissa Yhdistyneiden kansakuntien päämajassa. Nämä kokoukset ovat päätösvaltaisia, kun läsnä on kaksi kolmasosaa sopimusvaltioista, ja komiteaan tulevat valituiksi ne, jotka saavat eniten ääniä ja enemmistön läsnä olevien ja äänestävien sopimusvaltioiden edustajien äänistä.

6. Komitean jäsenet valitaan nelivuotiskaudeksi. Heidät voidaan valita uudestaan, jos heidät nimitetään uudelleen ehdokkaiksi. Ensimmäisessä vaalissa valituista jäsenistä viiden toimikausi päättyy kahden vuoden kuluttua. Sopimusvaltioiden kokouksen puheenjohtaja valitsee arvalla nämä viisi jäsentä välittömästi ensimmäisen vaalin jälkeen.

7. Jos komitean jäsen kuolee, eroaa tai ilmoittaa ettei jostain muusta syystä voi hoitaa tehtäviään komiteassa, sopimusvaltio, joka oli nimennyt henkilön ehdokkaaksi nimittää toisen asiantuntijan kansalaistensa joukosta tämän tilalle hänen kaudestaan jäljellä olevaksi ajaksi. Nimitys on alistettava komitean hyväksyttäväksi.

8. Komitea hyväksyy omat menettelytapasääntönsä.

9. Komitea valitsee toimihenkilönsä kaksivuotiskaudeksi.

10. Komitean kokoukset järjestetään tavallisesti Yhdistyneiden kansakuntien päämajassa tai missä tahansa muussa komitean päättämässä paikassa. Komitea kokoontuu yleensä vuosittain. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden kokous tekee päätöksen komitean kokousten kestosta ja tarkistaa päätöstä tarvittaessa. Päätös alistetaan yleiskokouksen hyväksyttäväksi.

11. Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri huolehtii, että komitealla on käytössään tarvittava henkilökunta ja työtilat, jotta komitea voi hoitaa tämän yleissopimuksen mukaiset tehtävänsä tehokkaasti.

12. Yleiskokouksen päätöksellä saavat tämän yleissopimuksen perusteella perustetun komitean jäsenet palkkaa Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päättämien ehdoin.

44 artikla

1. Sopimusvaltiot antavat Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin välityksellä komitealle raportit suorittamistaan toimenpiteistä, joilla pannaan täytäntöön tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia, ja näiden oikeuksien nauttimisessa tapahtuneesta edistymisestä:

a) kahden vuoden kuluessa siitä, kun yleissopimus on tullut voimaan asianomaiseen sopimusvaltioon nähden;

b) sen jälkeen joka viides vuosi.

2. Tämän artiklan mukaisesti tehdyissä raporteissa on osoitettava niitä mahdollisia tekijöitä ja vaikeuksia, jotka vaikuttavat tämän yleissopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen.

Raporteissa on myös oltava riittävästi tietoja, jotta komitea voi saada kattavan käsityksen yleissopimuksen noudattamisesta kyseisessä maassa.

3. Sopimusvaltion, joka on antanut komitealle perusteellisen ensiraportin, ei tarvitse seuraavissa 1 b kappaleen mukaisissa raporteissa toistaa aikaisemmin komitealle toimitettuja perustietoja.

4. Komitea voi pyytää sopimusvaltiolta yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä lisätietoja.

5. Komitea antaa joka toinen vuosi talous ja sosiaalineuvoston välityksellä Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokoukselle raportin toiminnastaan.

6. Sopimusvaltiot julkistavat omat raporttinsa laajalti yleisölle omassa maassaan.

45 artikla

Jotta yleissopimuksen tehokasta täytäntöönpanoa voitaisiin edistää ja kansainvälistä yhteistyötä sen kattamalla alalla rohkaista:

a) erityisjärjestöillä, UNICEF:illa ja muilla Yhdistyneiden kansakuntien elimiltä on oikeus olla edustettuina tämän yleissopimuksen sellaisten määräysten täytäntöönpanon arvioinnissa, jotka kuuluvat niiden toimialaan. Komitea voi tarvittaessa pyytää erityisjärjestöjä, UNICEF:ia ja muita sopiviksi katsomiaan toimivaltaisia yhteisöjä antamaan asiantuntija-apua yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskeissa kysymyksissä, jotka kuuluvat kunkin toimialaan. Komitea voi pyytää erityisjärjestöjä, UNICEF:ia ja muita Yhdistyneiden kansakuntien elimiä antamaan raporteja yleissopimuksen täytäntöönpanosta kunkin omalla toimialallaan.

b) komitea lähettää tarpeellisiksi katsomissaan tapauksissa erityisjärjestöille, UNICEF:ille ja muille toimivaltaisille elimille sopimusvaltioiden raportit, joissa pyydetään teknistä opastusta tai apua tai joista sellainen tarve ilmenee, yhdessä komitean omien huomioiden ja ehdotusten kanssa, mikäli niitä on näiden pyyntöjen tai tarpeiden suhteen;

c) komitea voi suositella yleiskokoukselle, että se pyytäisi pääsihteeriä suorittamaan komitean

puolesta tutkimuksia lapsen oikeuksiin liittyvissä erityiskysymyksissä;

d) komitea voi tehdä ehdotuksia ja yleisiä suosituksia, jotka perustuvat tämän yleissopimuksen 44 ja 45 artiklan mukaisesti saatuihin tietoihin. Nämä ehdotukset ja yleiset suositukset toimitetaan kaikille asianosaisille sopimusvaltioille ja niistä sekä sopimusvaltioiden mahdollisista huomioista ilmoitetaan yleiskokoukselle.

III osa

46 artikla

Tämä yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten kaikille valtioille.

47 artikla

Tämä yleissopimus on ratifioitava. Ratifioimiskirjat talletetaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

48 artikla

Tähän yleissopimukseen voivat liittyä kaikki valtiot. Liittymiskirjat talletetaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

49 artikla

1. Tämä yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä siitä kun Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan on talletettu kahdeskymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja.

2. Kunkin sopimusvaltion osalta, joka ratifioi yleissopimuksen tai liittyy siihen kahdennakymmenennen ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisen jälkeen, yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä tällaisen valtion oman ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisesta.

50 artikla

1. Jokainen sopimusvaltio voi ehdottaa muutosta yleissopimukseen ja antaa muutosehdotuksen Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille.

Pääsihteerin on tämän jälkeen ilmoitettava sopimusvaltioille muutosehdotuksesta ja pyydetty näitä ilmoittamaan, kannattavatko ne sopimusvaltioiden kokousta muutosesityksen käsittelemiseksi ja siitä äänestämiseksi. Mikäli neljän kuukauden kuluessa tällaisesta ilmoituksesta vähintään yksi kolmasosa sopimusvaltioista kannattaa sitä, kokouksen pääsihteeri kutsuu tällaisen kokouksen koolle Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa. Mikä tahansa muutosesitys, joka on hyväksytty läsnä olevien ja äänestävien sopimusvaltioiden enemmistöllä alistetaan Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksyttäväksi.

2. Muutos, joka on hyväksytty tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti, tulee voimaan kun sen on hyväksynyt Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous ja kaksi kolmasosaa sopimusvaltioista.

3. Kun muutos tulee voimaan, se sitoo niitä sopimusvaltioita, jotka sen ovat hyväksyneet. Muita sopimusvaltioita sitovat edelleen tämän yleissopimuksen määräykset ja mahdolliset aikaisemmat muutokset, jotka ne ovat hyväksyneet.

51 artikla

1. Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri vastaanottaa ja toimittaa edelleen kaikille valtioille valtioiden ratifioinnin tai sopimukseen liittymisen yhteydessä tekemien varaumien tekstit.

2. Varaumaa, joka ei ole sopusoinnussa tämän yleissopimuksen päämäärän ja tarkoituksen kanssa, ei sallita.

3. Varauma voidaan milloin tahansa peruuttaa ilmoittamalla siitä Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille, joka toimittaa asiasta tiedon kaikille valtioille. Tällainen ilmoitus tulee voimaan päivänä, jona pääsihteeri on sen vastaanottanut.

52 artikla

Sopimusvaltio voi irtisanoa tämän yleissopimuksen ilmoittamalla siitä kirjallisesti Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille. Irtisanominen tulee voimaan vuoden kuluttua siitä kun pääsihteeri on saanut siitä tiedon.

53 artikla

Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri nimitään tämän yleissopimuksen tallettajaksi.

54 artikla

Tämän yleissopimuksen alkuperäiskappale, jonka arabian-, kiinan-, englannin-, ranskan-, venäjän- ja espanjankieliset tekstit ovat yhtä todistusvoimaiset, talletetaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet edustajat hallitustensa siihen asianmukaisesti valtuuttamina, ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Tärkeimmät Suomea velvoittavat ihmisoikeussopimukset

Hyväksytty kansainväl.	Sopimuksen nimi	Laatija	Suomen liittymisvuosi
1926	Orjuutta koskeva yleissopimus	KL	1927
1930	Pakollista työtä koskeva sopimus	ILO	1935
1948	Sopimus, joka koskee ammatillista järjestäytymisvapautta ja ammatillista järjestäytymisoikeuden suojelua	ILO	1949
1950	Ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskeva yleissopimus	YK	1972
1950	Euroopan ihmisoikeussopimus	EN	1990
1951	Samanarvoisesta työstä miehille ja naisille maksettavaa samaa palkkaa koskeva yleissopimus	ILO	1963
1951	Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus	YK	1968
1953	Naisten valtiollisia oikeuksia koskeva yleissopimus	YK	1958
1954	Valtiottomien henkilöiden oikeusasemaa koskeva yleissopimus	YK	1968
1958	Työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuva syrjintää koskeva yleissopimus	ILO	170
1960	Syrjinnän vastustamista opetuksen alalla koskeva yleissopimus	UNESCO	1971
1961	Euroopan sosiaalinen peruskirja	EN	1991
1965	Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus	YK	1970
1966	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälinen yleissopimus	YK	1976
1966	Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus	YK	1976
1967	Pakolaisten oikeusasemaa koskeva pöytäkirja	YK	1968
1979	Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus	YK	1986
1984	Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus	YK	1989
1987	Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi	EN	1991
1989	Yleissopimus lapsen oikeuksista	YK	1991

(1) Luetteloon on otettu kaksikymmentä tärkeää ihmisoikeussopimusta jossain määrin vaihtelevin perustein. Yleispätevää määritelmää ihmisoikeussopimusten käsitteestä ei ole, ja yhtä hyvin voisi luetella 40 tai jopa 100 kansainvälistä sopimusta.

(2) Mukana on joitakin sopimuksia myös ajalta ennen toista maailmansotaa sen havainnollistamiseksi, että myös ennen ihmisoikeuksien julistusta oli voimassa eräitä ihmisoikeuksiin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia.

(3) Kaikki mukana luettelossa mainitut sopimukset ovat syntyneet jonkin kansainvälisen järjestön piirissä. (KL = Kansainliitto, ILO = Kansainvälinen työjärjestö, YK = Yhdistyneet kansakunnat, EN = Euroopan neuvosto, UNESCO = YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö.)

Liite 3

Timantti-harjoitus s.29.

<p>OIKEUS ELÄMÄÄN</p>	<p>OIKEUS VAPAUTEEN</p>	<p>OIKEUS TURVALLISEEN KASVUYMPÄRISTÖÖN</p>
<p>OIKEUS RAVINTOON</p>	<p>OIKEUS NIMEEN JA HENKILÖLLISYYTEEN</p>	<p>MIELIPITEEN JA OMANTUNNON VAPAAUS</p>
<p>OIKEUS TIETOOON JA SIVISTYKSEEN</p>	<p>OIKEUS PUHTAASEEN ELINYMPÄRISTÖÖN</p>	<p>OIKEUS TASAVERTAISUUTEEN LAIN EDESSÄ</p>
<p>OIKEUS USKONTOON</p>	<p>OIKEUS SUOJELUUN JA HUOLENPITOON</p>	<p>OIKEUS TERVEYDENHUOLTOON</p>
<p>OIKEUS SOSIAALITURVAAN</p>	<p>OIKEUS OIKEUDENMUKAISEEN OIKEUDENKÄYNTIIN</p>	<p>OIKEUS TASA-ARVOON</p>
<p>MIELIVALTAISEN JA EPÄINHIMILLISEN KOHTELUN KIELTO</p>	<p>OIKEUS LEPOON JA VAPAA-AIKAAN</p>	<p>OIKEUS KEHITYKSEEN</p>

6

OIKEUS KANSALAISUUTEEN	OIKEUS TURVALISUUTEEN	OIKEUS PERHEESEEN
KIDUTUKSEN KIELTO	OIKEUS RIITTÄVÄÄN TOIMEENTULOON	HYVÄKSIKÄYTÖN JA TOISESTA HYÖTYMISEN KIELTO
OIKEUS OMAISUUTEEN	OIKEUS OPETUKSEEN	SYRJINNÄN KIELTO
OIKEUS TYÖHÖN	OIKEUS PÄÄTTÄÄ LASTEN LUKUMÄÄRÄSTÄ	OIKEUS ASUNTOON
OIKEUS TULLA TUNNUSTETUKSI LAIN EDESSÄ	OIKEUS TURVAPAIKKAAN	OIKEUS ÄÄNESTÄÄ
OIKEUS OSALLISTUA YHTEISKUNNALLISEEN	PÄÄTÖKSENTEKOON	

Liite 4

Ihmisoikeusbingo s.29.

Kuuluisa ihmisoikeustaistelija	Järjestö, joka toimii Suomessa ihmisoikeuksien ja tasa-arvon puolesta	Vuosi, jolloin lapsen oikeuksien sopimus astui voimaan Suomessa
Naisten oikeuksien toteutumisen este	Merkkipaalu suomalaisen naisen tiellä kohti tasa-arvoa	Ihmisoikeus, joka ei täysin toteudu Suomessa
Kansainvälinen ihmisoikeussopimus	Eriytynen lapsen oikeus	Ihmisoikeutesi, jota koet loukatun

Liite 5

Askel eteenpäin! -harjoitus s.34.

Kun vastaat kyllä esitettyyn väitteeseen, astu pieni askel eteenpäin.

1. Olet suhteellisen tyytyväinen elämääsi.
2. Sinulla on kelvollinen koti ja kohtalainen toimeentulo.
3. Sinulla on mukava koti, jossa on puhelin ja televisio.
 - a. Sinulla on mukava koti, jossa on puhelin, televisio ja tietokone.
4. Voit tehdä elämässäsi sitä, mitä haluat.
5. Tunnet, että voit opiskella ja valita uran, joka sinua kiinnostaa.
6. Sinulla on mahdollisuus opiskella ja hankkia haluamasi ammatti.
7. Sinulla on elämän perusasiat kunnossa.
8. Voit käyttää internettiä ja hyötyä siitä.
9. Sinulla on oma pankkitili ja voit päättää itse rahojesi käytöstä.
10. Elämäsi on mielekästä ja tulevaisuutesi näyttää valoisalta.
11. Et ole koskaan elämäsi aikana kokenut syrjintää taustasi takia.
12. Taloudellisesti elämäsi on aina ollut tasapainoista ja vaivatonta.
13. Koet, että kieltäsi, kulttuuriasi ja uskontoasi arvostetaan yhteiskunnassa, jossa elät.
14. Koet, että mielipiteitäsi yhteiskunnallisista asioista arvostetaan, ja sinulta myös usein kysytään niitä.
15. Voit vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan asioihin.
16. Voit äänestää kansallisissa ja paikallisissa vaaleissa oman valintasi mukaan.
17. Et pelkää poliisin pysäyttävän sinua kadulla.
 - a. Et pelkää poliisin pysäyttäessä sinut kadulla.
18. Sinulla on riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut käytettävissäsi.
19. Voit tehdä lomamatkan kerran vuodessa.
20. Voit kutsua ystäviäsi kotiin illalliselle.
21. Et pelkää joutuvasi häirityksi tai ahdistelluksi kadulla tai mediassa.
22. Voit viettää tärkeitä juhlapäiviä ystäviisi ja perheesi kanssa.
23. Et pelkää lastesi tulevaisuuden puolesta.
24. Jos joudut vaikeuksiin tai elämässäsi on ongelmia, tiedät kenen puoleen kääntyä.
25. Ihmiset kysyvät mielipidettäsi hankalissa asioissa.
26. Voit mennä elokuviin tai teatteriin vähintään kerran viikossa.
27. Voit ostaa uusia vaatteita vähintään kerran kolmessa kuukaudessa.
28. Voit osallistua kansainväliseen seminaariin ulkomailla.
29. Voit seurustella ja avioitua vapaasti rakastamasi ihmisen kanssa.
30. Koet, että sinua arvostetaan ja kunnioitetaan yhteisössä, jossa elät.

Lähteet

1. luku

Ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja (2000). Suomen UNESCO-toimikunta. Helsinki.

Kekkonen, Helena. Haastattelu 22.5.2006

Rauhan-, ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen yhteiset perusteet – Julistus kasvatuksesta rauhaan, ihmisoikeuksien kunnioitukseen ja demokratiaan (1997). Suomen UNESCO-toimikunta. Helsinki.

2. luku

Bligh, Donald (2000). What's the point in discussion?; Iso-Britannia: Intellect Books.

Dawes, L., Mercer, N. ja Wegerif, R. (2002). Thinking together: a programme of activities for developing thinking skills at KS2.

Farnworth, Cathy (1997). Development Education in the Community; London: The Development Education Association.

Keskellä konfliktia – Opettajan opas (2001). Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. Helsinki.

Owens ja Barber (1998). Draama toimii. Helsinki: JB-kustannus.

Rusanen, S, (2002). Koin traagisia tragedioita, Yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Helenius, Jaana. Suullinen lähde 13.9.2006.

Sähköiset lähteet:

www.ihmisoikeudet.net, 18.10.06

http://www.valuebasedmanagement.net/methods_brainstorming.html, lainattu 18.10.06

3. luku

Ajasta aikaan – Valta, valtio ja yksilö. (2000) Heikkilä, Norrena ja Martikainen. Porvoo: WSOY.

Demokratia ja ihmisoikeudet – Tie rauhaan ja kehitykseen. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto (1999)

Seppälä, Nina (1998); Ehdollistaminen demokratisoimisessa. Luku teoksesta: Ääni käheänä. Voiko demokratisoitumista ja osallistumista tukea, s. 11–29. Tampere: Tampereen yliopisto, Jäljennepalvelu. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Setälä, Maija (2003); Demokratian arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus.

Ääni käheänä. Voiko demokratisoitumista ja osallistumista tukea?; Seppälä, Nina (toim.) (1998). Tampere: Tampereen yliopisto, Jäljennepalvelu. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Sähköiset lähteet:

Peacekeeping – Peacebuilding: Preparing for the future, FIIA Report 14/2006, The Finnish Institute of International Affairs 2006. <http://www.upi-fiia.fi>

<http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/>, 17.11.2006

YK:n Millennium-projektin raportti: Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals (2006) <http://www.unmillenniumproject.org/reports/index.htm> 20.10.06

Vuosituhattavoiteraportti: Köyhyyden taltuttamiseen on keinot, entä tahtoa? Deen, Thalif (toim.). <http://www.kepa.fi/uutiset/3943>: 18.01.2005

Vuosituhattavoitteet: Hyvän voitto vai pahan tappio, Toikka, Miia (toim.). <http://www.kepa.fi/kumppani/4192/?searchterm=vuosituhattavoitteet> Artikkelit Kumppani-lehden internetsivuilla 28.04.2005:

<http://www.ykliitto.fi/mdg/index.htm>, 18.10.06

<http://www.transnational.org/sitemap.html>, 18.10.06

http://www.transcend.org/pctrcluj2004/TRANSCEND_manual.pdf, 18.10.06

<http://www.jyu.fi/ktl/unesco2003/tiedotev.htm>, 18.10.06

Suomen Luonnonsuojeluliitto: Kattavasti tietoa jätteistä, kierrätyksestä ja kulutuksen vähentämisestä. <http://www.sll.fi/toiminta/kestava>

Kierrätysliike: Kansalaisjärjestöjen yhteinen liike, joka toimii pääasiassa jäsenjärjestöjensä kautta. Vinkkejä ja tietoa kierrätystapahtumista. www.nuukuusviikko.net

Maanystävät: Paljon tietoa ilmastonmuutoksesta, globalisaation seurauksista sekä liikenneasioista. www.maanystavat.fi

Dodo – Tulevaisuuden elävä luonto ry.: Toimintaa ja keskustelua liittyen mm. luomuruokaan, kaupunkisuunnitteluun ja energiapolitiikkaan. www.dodo.org

4. luku

Friidu – Tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet (toim.) Puhakainen, Rosa (2004). Kauhavan kirjapaino.

Grundström, Elina (2002). Alkuperämaa tunteiden. Tammi.

Kallio, Tomi; Nurmi, Piia (toim.) (2006). Vastuullinen liiketoiminta – Peruskysymyksiä ja esimerkkejä. Turun kauppa- ja korkeakoulun julkaisuja. Sarja keskusteluja ja raportteja 10:2005. Esa Print Tampere: Tampere.

Mäkivaara, Marjut ja Sarviaho, Mari (1999). Kivi, paperi, sakset. Ympäristö- ja taidekasvatusta yhteistoiminnallisina keinoina. Tampere: Tammerpaino.

Sähköiset lähteet:

<http://www.edu.fi/oppimateriaalit/ymparistokemia/kiertapa.html> 18.10.06

www.nuukuusviikko.net, 01.07.06

<http://greenbeltmovement.org/> 18.10.06

Tilastokeskuksen Jätetilasto – Yhdyskuntajätteet 2004

http://www.stat.fi/til/jate/2004/jate_2004_2005-12-13_tie_001.html, 15.7.2006

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 20.10.06

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=syrjint%C3%A4>

5. luku

Buber, Martin (1993). *Minä ja Sinä*. Juva: WSOY.

Burbules, Nicholas (1990). *Dialogue in Teaching; Theory and Practise*. New York: Teachers College Press.

Heinonen, Reijo E., *Dialogi*.

Huttunen, Rauno, <http://www.cc.jyu.fi/tilde-merkki.rakahu/tiedepol.html>

Kuhmonen, Petri, Laine, Timo (1996). *Ajattelukirja filosofiaan*, Juva.

Küng, Hans ja Kuschel, Karl-Josef (toim) (1993). *Elämää säilyttävät arvot*. Maailman uskontojen parlamentin julistus ja sen tausta. München: Piper.

Liebkind, Karmela (toim.)(1994). *Maahanmuuttajat, Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus.

Liebkind, Karmela (toim.) (2000). *Monikulttuurinen Suomi, Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus.

Pietilä, Hilikka (2003) *Mikä meitä yhdistää, Ihmisyys ja perusarvot*. PS-kustannus.

Muut:

Gandhi, King, Ikeda – *Rauha on rohkeutta –näyttelyn materiaalit*